

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

Факультет лінгвістики

Кафедра теорії, практики та перекладу німецької мови

«На правах рукопису»

«До захисту допущено»

УДК _____

Завідувач кафедри

_____ Гелена ЛИСЕНКО

«__» _____ 20__р.

МАГІСТЕРСЬКА ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття ступеня магістра

зі спеціальності 035 «Філологія»

**на тему: « Структурно-семантичні особливості німецької юридичної
термінології та їх відтворення при перекладі українською мовою»**

Виконала: студентка 6 курсу, групи ЛН-91мп

Савостіна Діана Дмитрівна

Науковий керівник:

доцент, к. філол. н. Моїсєєва Н. О.

Рецензент:

професор, д. пед. н. Федоренко С. В.

Засвідчую, що у цій
магістерській дисертації
немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань

Студентка Савостіна Д.Д.

Київ 2020

Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Факультет лінгвістики

Кафедра теорії, практики та перекладу німецької мови

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Спеціальність (спеціалізація) – 035 Філологія (035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Гелена ЛИСЕНКО

«___» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на магістерську дисертацію студенту

Савостіній Діані Дмитрівні

1. Тема дисертації «Структурно-семантичні особливості німецької юридичної термінології та їх відтворення при перекладі українською мовою», науковий керівник дисертації Моїсєєва Наталія Олегівна, к. філол. н., доц. каф. теорії, практики та перекладу німецької мови, затверджені наказом по університету від 29.10. 2020 р., № 3165.

2. Термін подання студентом дисертації: 27.11.2020 р.

3. Об'єкт дослідження: німецька юридична термінологія.

4. Предмет дослідження: структурно-семантичні особливості німецької юридичної термінології та їх відтворення українською мовою.

5. Перелік завдань, які потрібно розробити:

- 1) дослідити особливості німецької термінологічної лексики;
- 2) з'ясувати значення поняття «термін», його види та класифікації;
- 3) проаналізувати семантичні особливості німецьких юридичних термінів;
- 4) проаналізувати структурні особливості німецьких юридичних термінів
- 5) дослідити прийоми перекладу юридичних термінів німецької мови;

6) проаналізувати перекладацькі трансформації під час перекладу німецькомовних юридичних термінів;

7) з'ясувати причини виникнення труднощів під час перекладу юридичних термінів німецької мови та запропонувати шляхи їх вирішення;

8) дослідити словотвірні особливості німецької юридичної терміносистеми;

6. Орієнтовний перелік ілюстративного матеріалу: 7 джерел, зокрема «Німецько-український словник юридичних термінів».

7. Орієнтовний перелік публікацій: «Лексичні труднощі перекладу юридичної термінології» (Науковий журнал «Молодий вчений» № 10 (86) жовтень 2020р.)

8. Дата видачі завдання: жовтень 2019 р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання магістерської дисертації	Строк виконання етапів магістерської дисертації	Примітка
1	План. Теоретична частина (1 та 2 розділи)	28.01.2020	вик.
2	3 Розділ	05.10.2020 – 30.10.2020	вик.
3	Чернетка роботи	01.11.2020 – 15.11.2020	вик.
4	Робота готова до остаточної перевірки на плагіат та пишеться відгук наукового керівника	16.11.2020 – 26.11.2020	вик.
5	Зшита робота знаходиться на кафедрі	27.11.2020	вик.

Студентка

Д. Д. Савостіна

Науковий керівник дисертації

Н. О. Моїсєєва

РЕФЕРАТ

Магістерська дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, та списку використаної літератури, який налічує 66 джерел, 2 додатків. Загальний обсяг роботи 118 сторінок. Представлена магістерська дисертація присвячена структурно-семантичним особливостям німецької юридичної термінології та їхньому відтворенню українською мовою.

Однією з актуальних проблем сучасного мовознавства залишається дослідження термінологічних одиниць юридичного дискурсу. Розвиток юридичної лінгвістики зумовлений, насамперед, напрямком зовнішньо-політичної діяльності країни та викликами, які супроводжують філологів під час виконання перекладів із великою кількістю термінологічних одиниць. Популярність юридичного перекладу пов'язана із збільшенням кількості укладання міжнародних договорів, залученням інвестицій з-за кордону та необхідністю кваліфікованого перекладу, який би задовольняв обидві сторони угоди.

Актуальність теми роботи полягає у спрямованості фахового перекладу до юридичної тематики та активному розвитку німецько-українського напрямку юридичного перекладу.

Об'єктом дослідження є німецька юридична термінологія.

Предметом дослідження виступають структурно-семантичні особливості німецької юридичної термінології та їх відтворення українською мовою.

Мета роботи полягає у комплексному аналізі структурно-семантичних особливостей юридичних термінів німецької мови та можливостей їх відтворення в українському тексті перекладу.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) дослідити особливості німецької термінологічної лексики;

- 2) з'ясувати значення поняття «термін», його види та класифікації;
- 3) проаналізувати семантичні особливості німецьких юридичних термінів;
- 4) проаналізувати структурні особливості німецьких юридичних термінів
- 5) дослідити прийоми перекладу юридичних термінів німецької мови;
- 6) проаналізувати перекладацькі трансформації під час перекладу німецькомовних юридичних термінів;
- 7) з'ясувати причини виникнення труднощів під час перекладу юридичних термінів німецької мови та запропонувати шляхи їх вирішення;

Наукова новизна роботи полягає в комплексному дослідженні термінологічних одиниць юридичного дискурсу в мовній парі німецька-українська, що до цього часу було недостатньо вивчене. Дослідження поєднує в собі як опис особливостей структурно-семантичних ознак юридичних термінів німецької мови, так і їх відтворення українською мовою та практичний аналіз конкретних прикладів.

Теоретичне значення роботи полягає в описі перекладацьких прийомів та трансформацій для відтворення німецьких юридичних термінів, що дозволяє зробити певний внесок у лексикологію німецької мови та практичний курс перекладу юридичної документації.

Практичне значення здобутих результатів полягає у тому, що його результати можуть бути використані у курсах німецької мови, теорії та практики перекладу.

Матеріалом дослідження є 775 термінологічних одиниць юридичного дискурсу, дібраних методом суцільної вибірки з Німецько-українського словника юридичних термінів.

Методи дослідження. У роботі застосовано загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, системний метод) та власне лінгвістичні методи (описовий, логіко-психологічний, внутрішньої інтерпретації, зіставний,

соціолінгвістичний, структурний, трансформаційний аналіз, компонентний аналіз).

Апробація результатів дослідження. Окремі теоретичні та практичні результати дослідження були опубліковані у журналі «Молодий вчений» № 10 (86) жовтень 2020 р.

Публікації. Моїсєєва Н. О., Савостіна Д. Д. Лексичні труднощі перекладу юридичної термінології. *Молодий вчений*. 2020. №10. С. 473 – 477.
URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/10/97.pdf>

Ключові слова: *прийоми перекладу, семантичне значення, термін, трансформації, труднощі перекладу, юридичний термін.*

REFERAT

Die vorliegende Masterarbeit besteht aus einer Einführung, drei Kapiteln, Zusammenfassungen zu jedem von ihnen, allgemeiner Zusammenfassung, einer Liste von Bibliographie, die 66 Quellen hat, und 2 Anhängen. Der Gesamtumfang ist 118 Seiten. Die Arbeit ist den strukturellen und semantischen Merkmalen der deutschen Rechtsterminologie und deren Übersetzung in ukrainische Sprache gewidmet.

Eines der aktuellen Probleme der modernen Linguistik ist die Untersuchung terminologischer Einheiten des rechtlichen Diskurses. Die Entwicklung der Rechtslinguistik ist in erster Linie auf die außenpolitische Ausrichtung des Landes und die Herausforderungen zurückzuführen, die den Philologen bei den Übersetzungen mit einer großen Anzahl terminologischer Einheiten begleiten. Die Popularität der juristischen Übersetzung ist mit der zunehmenden Anzahl internationaler Verträge verbunden, die Investitionen aus dem Ausland anziehen, sowie mit der Notwendigkeit einer qualifizierten Übersetzung, die beide Vertragsparteien zufriedenstellen würde.

Die Aktualität der Masterarbeit liegt im Fokus der professionellen Übersetzung zur Rechtsthematik und der aktiven Entwicklung der deutsch-ukrainischen Richtung der juristischen Übersetzung.

Das Objekt der Forschung ist die deutsche Rechtsterminologie.

Der Gegenstand der Forschung sind die strukturellen und semantischen Merkmale der deutschen Rechtsterminologie und deren Wiedergabe in der ukrainischen Sprache.

Das Ziel der Arbeit ist eine umfassende Analyse der strukturellen und semantischen Merkmale des Rechtstermins der deutschen Sprache und der Möglichkeiten ihrer Wiedergabe im ukrainischen Übersetzungstext. In Übereinstimmung mit dem Ziel sind folgende **Aufgaben** zu lösen:

1. die Merkmale des deutschen terminologischen Wortschatzes zu erkunden;
2. die Bedeutung des Begriffs „Terminus“, seine Arten und Klassifikationen zu betrachten;
3. die semantischen Merkmale deutscher Rechtstermine zu analysieren;
4. die strukturellen Merkmale deutscher Rechtstermine zu analysieren;
5. die Methoden zur Übersetzung von juristischen Termini ins Deutsche zu untersuchen;
6. die Übersetzungstransformationen während der Übersetzung deutschsprachiger Rechtstermine zu analysieren;
7. die Schwierigkeiten bei der Übersetzung von juristischen Termini ins Deutsche herauszufinden und die Wege ihrer Lösung vorzuschlagen;

Die wissenschaftliche Neuheit der Arbeit liegt in einer umfassenden Untersuchung der terminologischen Einheiten des rechtlichen Diskurses im deutsch-ukrainischen Sprachpaar, die bisher nur unzureichend untersucht wurden. Die Forschung vereinigt sowohl eine Beschreibung der strukturellen und semantischen Merkmale von Rechtstermini der deutschen Sprache als auch eine praktische Analyse der Beispiele.

Die theoretische Bedeutung der Arbeit liegt in der Beschreibung von Übersetzungstechniken und Transformationen für die Wiedergabe deutscher Rechtstermine. Das ermöglicht einen gewissen Beitrag zur Lexikologie der deutschen Sprache, Terminologielehre sowie zur Übersetzungspraxis der Rechtsdokumenten.

Die praktische Bedeutung der erhaltenen Ergebnisse besteht darin, dass sie in Kursen der deutschen Sprache, Theorie und Praxis der Übersetzung verwendet werden können.

Als **Materialien** für diese Forschung dienten 775 terminologische Einheiten des rechtlichen Diskurses, die durch die wahlfreie Stichprobe aus dem deutsch-ukrainischen Wörterbuch der juristischen Termine ausgewählt wurden.

Die **Methoden** der Forschung wurden durch das Ziel und Aufgaben der Masterarbeit bestimmt. Es wurden folgende Methoden verwendet: die allgemein wissenschaftlichen Methoden (Analyse, Synthese, Induktion, Systemmethode) und sprachliche Methoden (deskriptive, logisch-psychologische, interne Interpretation, vergleichende, strukturelle, transformative Analyse, Komponentenanalyse).

Die Ergebnisse der Erprobung. Die Ergebnisse der Forschung wurden in der Zeitschrift „Junger Wissenschaftler“ veröffentlicht.

Veröffentlichung. Moiseeva N. O., Savostina D. D. Lexikalische Schwierigkeiten bei der Übersetzung der Rechtsterminologie. *Junger Wissenschaftler*. 2020. №10. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/10/97.pdf>

Stichwörter: juristischer Terminus, semantische Bedeutung, Terminus, Transformation, Übersetzungsschwierigkeiten, Übersetzungstechniken.

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади дослідження терміносистеми юридичного дискурсу	13
1.1. Поняття та функції термінологічної лексики	13
1.2. Класифікація німецьких термінологічних одиниць	17
1.3. Структурно-семантичні особливості юридичних термінів	22
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	31
РОЗДІЛ 2 Особливості перекладу термінів німецького юридичного дискурсу українською мовою	33
2.1. Основні прийоми перекладу німецьких юридичних термінів	33
2.2. Аналіз основних перекладацьких трансформацій при перекладі німецької юридичної термінології	38
2.3. Класифікація труднощів при перекладі юридичних термінів	43
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	50
РОЗДІЛ 3 Лексико-семантичний та структурний аспекти перекладу німецьких юридичних термінів українською мовою	51
3.1. Лексико-семантичний аналіз юридичної терміносистеми німецької мови у перекладацькому аспекті	51
3.2. Врахування морфологічних особливостей німецьких юридичних термінів при перекладі українською мовою	67
3.3. Відтворення українською мовою німецьких юридичних термінів у складі словосполучень	74
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	77
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	89

ВСТУП

Розвиток мови неперервно пов'язаний із процесами та подіями всередині держави, де вона функціонує. Міжнародні стосунки країни безумовно супроводжуються діяльністю перекладача та створюють нові виклики в перекладознавчій науці. Проєвропейський вектор розвитку України збільшує попит на переклад та впорядкування термінологічних даних саме з мов Європейського Союзу, зокрема німецької мови. В межах співпраці українських державних органів та приватних установ з іноземними партнерами відбувається процес розширення юридичного дискурсу [21]. Досліджуючи системи німецької та української юридичної термінології виникає чимало суперечностей, пов'язаних із недостатньою впорядкованістю термінологічних баз даних.

Юридичний переклад вимагає від перекладача не лише досконалого знання мови оригіналу та мови перекладу, але й основ юриспруденції. Зважаючи на відмінності у правовій системі України та Німеччини, перекладачу слід звертати особливу увагу на вживання юридичної термінології в текстах документів та нормативно-правових актів. Допущення навіть незначних помилок у офіційному тексті може спровокувати непорозуміння між учасниками правовідносин та стати причиною розірвання угод та відкриття судових справ. Переклад юридичних термінів є одним із актуальних проблем теорії та практики перекладу, його можна назвати одним із найважчих для виконання. Причиною цього є високі вимоги до термінів загалом, пошук відповідників і необхідність розуміти правові явища та реалії німецької мови.

Природу термінів, їхні види та класифікації, лінгвістичні особливості, які вирізняють термін серед інших слів досліджували багато науковців, зокрема Н. П. Білозерська, Д. С. Лотте, М. О. Вакуленко, І. С. Квитко, М. М. Глушко. Праці Р. В. Кацавець, В. П. Даниленко, Д. Х. Баранник, О. А. Лисенко, В. М. Лейчик, З. Поммер були спрямовані на дослідження

структурно-семантичних особливостей термінів, які допомогли проаналізувати юридичні терміни на наявність таких структур та семантичних відношень. Для виявлення лексико-семантичних прийомів та трансформацій під час перекладу німецьких юридичних термінів було використано наукові роботи В. І. Карабана, А. Л. Семенова, О. А. Шаблій та ін.

Представлена магістерська дисертація присвячена структурно-семантичним особливостям німецької юридичної термінології та їхньому відтворенню українською мовою.

Актуальність теми роботи полягає у спрямованості фахового перекладу до юридичної тематики та активному розвитку німецько-українського напрямку юридичного перекладу.

Об’єктом дослідження виступає німецька юридична термінологія.

Предметом дослідження є структурно-семантичні особливості німецької юридичної термінології та їх відтворення українською мовою.

Мета роботи полягає у комплексному аналізі структурно-семантичних особливостей юридичних термінів німецької мови та можливостей їх відтворення в українському тексті перекладу.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) дослідити особливості німецької термінологічної лексики;
- 2) з’ясувати значення поняття «термін», його види та класифікації;
- 3) проаналізувати семантичні особливості німецьких юридичних термінів;
- 4) проаналізувати структурні особливості німецьких юридичних термінів
- 5) дослідити прийоми перекладу юридичних термінів німецької мови;
- 6) проаналізувати перекладацькі трансформації під час перекладу німецькомовних юридичних термінів;
- 7) з’ясувати причини виникнення труднощів під час перекладу

юридичних термінів німецької мови та запропонувати шляхи їх вирішення;

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань у дисертаційному дослідженні застосовано загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, системний метод) та власне лінгвістичні методи (описовий, логіко-психологічний, внутрішньої інтерпретації, зіставний, структурний).

За допомогою аналізу було досліджено юридичну термінологію німецької мови та розчленовано на тематичні групи з метою більш детального вивчення. В поєднанні з аналізом було застосовано метод синтезу, в результаті чого ми отримали необхідні дані для формування висновків. Системний метод дав змогу побудувати зв'язки між досліджуваними одиницями, а саме: синонімічні, антонімічні відношення, дослідити омонімію та полісемію юридичних термінів. Використання прийому внутрішньої інтерпретації зумовлено дослідженням юридичних термінів на основі їх синтагматичних зв'язків. Визначення семантичних та структурних змін під час перекладу німецьких термінів українською мовою передбачено зіставним методом. Для встановлення лексичного складу юридичної мови і систематизації її одиниць було використано структурний метод.

Описовий метод було застосовано під час виділення юридичних термінологічних одиниць аналізу та для поділу їх на тематичні групи. У дослідженні зв'язку термінів окремих груп, їхній семантичній спорідненості брав участь логіко-психологічний прийом.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному дослідженні термінологічних одиниць юридичного дискурсу в мовній парі німецька-українська, що до цього часу було недостатньо вивчене. Дослідження поєднує в собі як опис особливостей структурно-семантичних ознак юридичних термінів німецької мови, так і їх відтворення українською мовою та практичний аналіз конкретних прикладів.

Подана робота може слугувати підґрунтям для подальших досліджень юридичної терміносистеми німецької мови та її відтворення українською, що свідчить про її **теоретичне значення**.

Практичне значення проведеного дослідження полягає у тому, що дисертація збагачує дослідницький досвід юридичної лінгвістики новими дослідженнями семантики та структури термінологічних одиниць; пропонує шляхи подолання труднощів під час перекладу юридичних термінів та може бути використана для наступних лінгвістичних досліджень, а також у курсах лексикології, теорії та практики перекладу.

Магістерська дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, та списку використаної літератури, який налічує 66 джерел, 2 додатків. Загальний обсяг роботи 118 сторінок.

Матеріалом дослідження є 775 термінологічних одиниць юридичного дискурсу, дібраних методом суцільної вибірки з Німецько-українського словника юридичних термінів 2016 р.

Апробація результатів дослідження. Окремі теоретичні та практичні результати дослідження були опубліковані у журналі «Молодий вчений» № 10 (86) жовтень 2020 р.

Публікації. Моїсєєва Н. О., Савостіна Д. Д. Лексичні труднощі перекладу юридичної термінології. *Молодий вчений*. 2020. №10. С. 473 – 477.
URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/10/97.pdf>

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ЮРИДИЧНОГО ДИСКУРСУ

1.1. Поняття та функції термінологічної лексики

Термінологічна лексика, яка є результатом багаторічних досліджень й диференціацією нових наукових поглядів, відповідаючи досягненням науково-технічного прогресу, характерові виробничої, суспільно-культурної, політичної й економічної діяльності народу, його взаємодії з іншими етнічними схожими рисами, становить важливий компонент лексичної складової будь-якої розвиненої мови, яка є складною та багатогранною системою структурно-функціональних стилів [20].

Терміни належать до такого пласту лексики, однією з характеристик якого є чільне місце в загальнонаціональному словнику мови, при цьому він може швидко збагачуватися новими лексичними одиницями, активно використовуватися фахівцями різних галузей суспільного життя. Це є однією із причин зацікавленості лінгвістів вивченням термінів. Іншою, не менш важливою функцією слід назвати наявність перекладацьких труднощів різних стилів та жанрів літератури, зокрема: науково-технічної, науково-популярної, науково-фантастичної, публіцистичної та навіть белетристичної літератури. Н. П. Білозерська вважає, що для адекватного перекладу термінологічних одиниць необхідно володіти знаннями, які стосуються особливостей перекладу саме термінів, їх класифікації, способів утворення, походження, функціонування (у межах певної терміносистеми та поза нею), незважаючи на те, що переклад фахових текстів не полягає лише у відтворенні термінологічних одиниць мовою перекладу [7, с. 5].

Головні поняття термінології сприяють розумінню специфіки певної лексики як системи понять, які відображають наукові концепції; певної

кількості спеціальних назв в сферах науки; класів термінів, що доповнюють один одного; підгруп словникового складу літературної мови; штучно утвореного шару лексики [48, с. 14]. Наприклад, Д. С. Лотте під термінологією розуміє «... не просто список термінів, а семіологічне вираження певної системи понять, яка, своєю чергою, відбиває певний науковий світогляд» [35, с. 38].

М. О. Вакуленко у монографії «Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз» наводить таке основне завдання термінології, як вивчення норм та закономірностей утворення, розвитку та функціонування термінологічних одиниць у конкретній сфері діяльності людини. Лінгвіст стверджує, що описана наука використовує статистичні та аналітичні методи дослідження [9, с. 133].

В контексті досліджень термінології йдеться про її поділ на такі види: [26, с. 56]:

- а) науку про термін (в такому значенні все популярнішим стає термін «термінознавство»);
- б) фахову лексику в складі всіх слів певної мови (німецька термінологія, термінологія української мови,);
- в) спеціальну лексику, що обслуговує певний напрям діяльності й розвитку науки або техніки (юридична термінологія тощо).

Існують різні точки зору на процес аналізу термінів: це невід’ємний зв’язок терміну і тексту під час їхнього вивчення, коли терміни не вилучаються з тексту, а розглядаються у взаємозв’язку з ним, і , навпаки, незалежність терміну від тексту, враховуючи його однозначність, неекспресивність і здатність вживатися ізольовано (наприклад, в реєстрах) [43, с. 115].

Загальне розуміння терміну залежить від низки факторів, до яких можна віднести стан науки і техніки, мовну ситуацію і розвиток мови. Науково-технічний прогрес вимагає постійного створення нових термінів,

методів їх вивчення, вводить в мовний ужиток раніше невідомі процеси та явища, предмети [44].].

Термін, як і всі інші мовні універсалиї, важко піддається дефінуванню. Через складність та дискусійність такого завдання в лінгвістиці існує чимало найрізноманітніших спроб визначення термінів [18, с. 10]. Розглянемо декілька визначень поняття «термін» для більш загального та ґрунтовного розуміння.

І. С. Квитко наводить таке твердження: «Термін – це слово чи словесний комплекс, що співвідноситься з поняттям певної організованої галузі пізнання (науки, техніки), що вступають у системні відносини з іншими словами та словесними комплексами і утворюють разом з ними в кожному окремому випадку та в певний час замкнену систему, що характеризується високою інформативністю, однозначністю та експресивною нейтральністю» [25, с. 21].

В. С. Будільова трактує термін як одиницю будь-якої конкретної природної або штучної мови (символ, слово, аббревіатура, словосполучення, поєднання слова і цифр-символів, поєднання слова і букв-символів), що володіє спеціальним термінологічним значенням, яке може бути виражене або в словесній формі, або в тому чи іншому формалізованому виді і досить точно і повно відображає основні, істотні на досліджуваному рівні розвитку науки і техніки ознаки відповідного поняття [8, с. 24].

За визначенням М. М. Глушка «термін – це слово або словосполучення для вираження понять і позначення предметів, що має, завдяки наявності у нього точної дефініції, чіткі семантичні рамки і тому є однозначним в межах відповідної класифікаційної системи» [12, с. 33].

Ми, слідом за М. М. Глушком, будемо розуміти під терміном одиницю мови, яка використовується для вираження понять і позначень предметів, що має, завдяки наявності у ній точної дефініції, чіткі семантичні рамки і тому є однозначним в межах відповідної класифікаційної системи, в нашому випадку, в межах юридичної терміносистеми німецької мови. Описуючи

термін, важливим завданням є виділення його основних властивостей та функцій. В. П. Даниленко вбачає основну відмінність термінологічної одиниці від загальновживаного слова в тому, що термін має конкретне значення і логічно виділяє необхідні та достатні для вираження особливостей цього поняття характеристики, на основі яких формується класифікація понять [15, с. 12].

С. В. Грінюв у своїй праці «Вступ до термінознавства» описує найбільш важливі характеристики терміну [13, с. 33]:

- приналежність до спеціальної сфери знань, в межах якої цілком проявляється поняття, яке він позначає;
- змістовна точність (зрозумілість, небагатозначність, неемоційність) терміну. Ця властивість тісно пов'язана з поняттям «наукового визначення дефініції» і є чільною при розмежуванні «слова і терміну» і, отже, відображених ними «явищ різних рівнів розумової діяльності – наукового мислення і побутового оперування уявленнями».
- відносна незалежність від контексту
- стилістична нейтральність.

Крім того, існують інші характеристики термінів, зокрема М. О. Вакуленко наводить наступні ознаки терміну, уточнюючи, що всі перераховані ознаки має лише невелика кількість термінів, тоді як у більшості – деякі з ознак або відсутні зовсім, або наявні частково [9, с. 32]:

1. Точність;
2. Суттєвість (охоплення важливих ознак поняття, відсутність хибних семантичних асоціацій);
3. Зрозумілість;
4. Гнучкість (здатність легко творити похідні слова);
5. Доброзвучність;

6. Системність (відображення в назві належності до певного класу понять);
7. Органічність (відповідність нормам правопису і тенденціям розвитку мови);
8. Сполучуваність (здатність поєднуватися в термінологічні словосполучення);
9. Однозначність (на противагу багатозначності);
10. Номінативність (на противагу описовості);
11. Стислість.

С. Д. Шелов і В. М. Лейчик наголошують, що лексичні одиниці можуть називатися термінами лише під час їхнього використання в фаховій лексиці мови (лексиці для спеціальних цілей), а не в лексиці будь-якої природної мови загалом. Таким чином, фаховою є галузь використання терміну, а не обов'язково сама термінологічна одиниця [32].

1.2. Класифікація німецьких термінологічних одиниць

Майже всі галузеві терміносистеми взаємодіють одна з одною і мають частину спільного термінологічного фонду. Як відомо, юридичний термін, разом із поняттям, до якого він відноситься, завжди закріплений у відповідній системі права будь-якої держави. Для перекладу тексту юридичної тематики вагомою характеристикою певного юридичного терміну є його приналежність до конкретної правової системи.

Під час перекладу юридичних текстів аналіз системної організації юридичних термінів мови оригіналу та мови перекладу повинен враховувати походження правової системи обох мов, їх приналежність до певної правової

сім'ї. В такому разі переклад юридичних термінів дає можливість достовірно розкрити значення юридичного поняття мови оригіналу і знайти відповідник у мові перекладу та в правовій системі, до якої вона належить, або за допомогою перекладацьких прийомів вирішити проблему відсутності еквіваленту.

Правнича термінологія у науковій роботі А. С. Токарської та І. М. Кочан трактується як «сукупність номінацій, що позначають правові явища і поняття, притаманні правничим наукам, до яких належить: законодавство, судочинство» [47, с. 65].

Розглянемо детальніше, що мається на увазі під «юридичним терміном» в контексті юридичної лінгвістики. «Юридична енциклопедія» під редакцією Ю. С. Шемшученка подає таку дефініцію юридичного терміну: «слово або словосполучення, яке виражає поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення в юридичній літературі (юридичних словниках, нормативно-правових актах, довідниках, енциклопедіях, наукових працях тощо)» [55, с. 482].

А. С. Піголкін трактує юридичний термін як «використане в законодавстві слово або словосполучення, що є узагальненим найменуванням юридичного поняття, має точний і визначений зміст і відрізняється змістовою однозначністю та функціональною стійкістю. Це словесне визначення державно-правового поняття, за допомогою якого виражається зміст нормативно-правових настанов держави» [42, с. 65].

Отже, юридичний термін слід розуміти як юридичне поняття, що має чітке визначення в правничій літературі. Таким чином, він є основною лексичною одиницею під час перекладу юридичних текстів та вимагає від перекладача достатньої фахової компетенції задля уникнення неточностей та невідповідностей.

Юридичний термін взаємодіє із семантичним значенням правового поняття як із першоосновою юридичної науки і виступає як його знакова (мовна) модель, яка репрезентована у звуковій та літературній формах.

Термін, його семантика, будова, обсяг є закономірним підґрунтям для утворення термінологічного значення у вигляді визначення, що містить всі головні характеристики та відношення юридичного явища [34, с. 165].

Згідно з дослідженням Л. Л. Беседної, терміни правознавчої сфери повинні відповідати таким характеристикам [6]:

- 1) Точність і наявність дефініції;
- 2) Системність;
- 3) Тенденція до однозначності;
- 4) Вживання слів і виразів у вужчому або спеціальному значенні порівняно з їх значенням при використанні загальнолітературної мови;
- 5) Стислість (лаконічність) і економичність законодавчого стилю;
- 6) Дериваційна здатність;
- 7) Мовна правильність;
- 8) Нейтральність;
- 9) Стабільність і стійкість термінології.

При перекладі юридичних термінів потрібно враховувати всі їхні характеристики та види, щоб переклад не лише достовірно відтворював основний зміст юридичних документів, а й мав наближену до оригіналу структуру тексту.

Великий енциклопедичний юридичний словник поділяє юридичні терміни на три групи за ознакою «зрозумілості» [10]:

1. Загальнозначущі терміни, головною ознакою яких є використання в повсякденному житті і зрозумілість для осіб, які володіють певною мовою: *der Bezirk* – район, округ; *das Gehalt* – заробітна плата; *die Kriminalpolizei* – кримінальна поліція;

2. Спеціальні юридичні терміни. Вони мають особливе правове значення і зрозумілі лише для спеціалістів юридичних професій: *der*

Haftzweck – мета арешту; *die Übereinkunft* – угода, договір; *der Machtgeber* – довіритель;

3. Спеціально-технічні терміни, що відображають спеціальну сферу науки – економіки, лінгвістики, юриспруденції тощо (ці терміни повинні бути зрозумілими юристові, який є ще і фахівцем в іншій галузі): *der Blankokredit* – бланкокредит, кредит без покриття; *die Herstellungskosten* – витрати виробництва; *die Materialbeistellung* – постачання сировини і матеріалів.

А. Я. Коваленко пропонує класифікацію, яка ґрунтується на поділі термінів за будовою [27, с. 10]:

1. Прості, які складаються з одного слова: *das Gesetz* - закон; *der Prozeß* – процес, судовий процес; *die Justiz* – юстиція;

2. Складні, які складаються з двох і більше слів і пишуться разом або через дефіс: *das Bodeneigentum* – земельна власність; *das Aktienrecht* – акціонерне право; *Fünf-Tage-Arbeitswoche* – п'ятиденний робочий тиждень;

3. Терміни-словосполучення, які складаються із декількох компонентів: *abstraktes Rechtsgeschäft* – абстрактна угода; *öffentlicher Dienst* – державна служба; *Gefühlsleben der Täter* – емоційне життя злочинців.

Про класифікацію юридичних термінів за іншими критеріями пише О. А. Лисенко. Зокрема, дослідниця наводить класифікацію за вживанням у різних сферах комунікації [34, с. 167]:

- загальнонаукові – це група термінів, які використовуються в різних наукових дисциплінах і відтворюють фахові поняття загальнонавжованої лексики (*der Prozess* – процес; *die Abhängigkeit* – залежність; *die Funktion* – функція);

- міжгалузеві. До них належать терміни, які мають невелику область застосування і зустрічаються в декількох сферах науки (*das Privateigentum* – приватна власність (використовується в економіці та юриспруденції));

- вузькоспеціальні терміни. Вони подають значення, що належать до конкретної галузі науки (юриспруденція: *die Beweisaufnahme* – судове слідство; *die Sachaufklärung* – розслідування справи).

За семантикою вище згадана лінгвістка пропонує розрізняти такі групи термінологічних одиниць:

- однозначні (*der Vertragspunkt* – пункт договору; *die Notwehr* – необхідна оборона; *die Kriminalität* - злочинність);

- багатозначні (*das Schriftstück* – 1. рукопис; 2. документ, офіційний папір; *der Strafantrag* – 1. скарга потерпілого; 2. клопотання прокурора про розмір покарання; *der Tenor* – 1. зміст документу; 2. судове засідання, слухання справи).

О. А. Лисенко поділяє юридичні терміни також за лінгвістичними показниками. Тут мається на увазі характер смислових відношень між лексемами [34, с. 167]:

- родо-видові відношення (*der Rechtsanwalt* – *der Verteidiger* (юрист – адвокат));

- синонімічні (*die Rechtskunde* – *die Rechtslehre* – *die Rechtswissenschaft* – *die Jura* – *die Rechtsgelehrsamkeit* (правознавство – юриспруденція); *strafrechtlich* – *krimineller* - *strafbar* (кримінальний – карний));

- антонімічні (*die Anklage* – *die Verteidigung* (обвинувачення – захист); *rechtsgültig* – *rechtsungültig* (законно – незаконно)).

Отже, розглядаючи юридичний термін, який є словом або словосполученням та має чітке визначення у юридичній літературі, варто звертати увагу на його класифікацію за будовою, за ознакою «зрозумілості», за характером смислових відношень між лексичними одиницями, за вживанням у різних сферах спілкування, за семантикою. Це дасть змогу виконати повноцінний аналіз та краще охарактеризувати лінгвістичну природу юридичного терміну.

1.3. Структурно-семантичні особливості юридичних термінів

Для детальнішого розуміння семантичної структури юридичного терміну з когнітивної точки зору розглянемо основні положення, які О. Г. Беляєвська наводить у своїй праці [5].

Одним з основних понять при розгляді семантичної структури з когнітивної точки зору є поняття фрейму. О. Г. Беляєвська вважає, що фрейм варто розуміти як ієрархічно організовану структуру, в якій при незмінності загального змістовного наповнення деякі аспекти можуть висуватися на перший план, а інші – піти на рівень фону або взагалі на певний час ніби «зникати» з поля зору. Дослідниця підкреслює, що значення слова співвідноситься з усім обсягом знань про позначуваний предмет, тобто значення слова є фреймом, який на відміну від фрейму цілісної ситуації, де об'єкт, який позначається цим словом, виступає одним із терміналів, називається мікрофреймом. Мікрофрейм охоплює всі ознаки позначуваного об'єкту: ті, які необхідні для ідентифікації цього класу; потенційні ознаки, логічно виведені із загального знання про позначуваний об'єкт; асоціативні ознаки, що відображають взаємодію позначуваного об'єкту з іншими об'єктами предметного світу. У мікрофреймі є два рівні: референційний рівень, який дозволяє ідентифікувати позначуваний об'єкт і створити його досить повний і різнобічний розумовий образ, і глибинний рівень – рівень когнітивної моделі, що полягає в основі значення. Когнітивна модель значення – це деяка концептуальна схема, що задає вказівку на «фокус» мікрофрейму, тобто виділяє ті його властивості, які висувуються на перший план [5, с. 58-59].

Усі галузеві терміносистеми підпорядковуються загальномовним правилам і тенденціям. Відтак наявність різнопланових лексико-семантичних відношень між термінами – явище цілком закономірне. Розмежування

формально чи семантично подібних (але не взаємозамінних) терміноодиниць, тобто термінів-паронімів і термінів-псевдосинонімів, для наукової мови значно важливіше, аніж для мови загальнолітературної. Це пов'язано з тим, що у разі неправильного використання загальноновживаного пароніма чи псевдосиноніма виникає, як правило, мінімальне спотворення змісту висловлювання і йдеться про стилістичну неточність. У фаховій мові така «стилістична неточність» зумовлює встановлення некоректних семантико-поняттєвих відношень і значну деформацію висловлювання [9, с. 83].

Зазвичай терміни закріплені за однією галуззю знань. Проте вони можуть переходити з однієї області знань в іншу, зберігаючи при цьому своє первинне значення або набуваючи нових смислових відтінків. Терміни, які широко використовуються в різних галузях знань, втрачають свій вузькоспеціальний характер. Нерідко вони переходять в розряд «книжкових» слів, які не закріплені за якою-небудь вузькою сферою вживання або якимось окремим видом письмової мови [14, с. 94].

Говорячи про нормативно-правову термінологію, слід пам'ятати, що вона включає не тільки юридичні терміни, а й термінологічну лексику різних галузей економічної та культурної діяльності, оскільки право регулює широкий спектр суспільних відносин [6, с. 40].

Як вже зазначалося у попередньому розділі, серед основних особливостей юридичних термінів є точність, лаконічність, системність, нейтральність, тенденція до однозначності. В роботі Зінглінди Поммер в якості основної особливості юридичних термінів виділяється те, що вони не можуть бути визначені як однозначні настільки, як, наприклад, технічні терміни [59, с. 27]. Оскільки терміни, які стосуються мови права, позичені в більшості випадків із загальнолітературної мови, виникають фактори, які ускладнюють функціонування терміну в професійній сфері (наприклад, полісемія) [38, с. 174].

Серед семантичних особливостей юридичних термінів дослідники розрізняють такі: синонімія, антонімія, полісемія, омонімія.

Полісемія термінологічних одиниць – це прояв загальномовного взаємозв'язку між лексичними одиницями, який полягає в тому, що одне слово може мати декілька значень. Дослідження підтверджують, що багатозначність зустрічається в аналогічних групах слів-термінів, що й у системі загальнолітературної мови. Таким чином, полісемію термінів можна трактувати як природний вияв загальномовних закономірностей розвитку лексики. Втім, термін повинен бути однозначним, тобто співвідноситися тільки з єдиним поняттям у межах терміносистеми і систем, які з нею споріднені [24, с. 2]. Зустрічаються такі моделі полісемічних термінів [15, с. 23]:

- двозначні (*die Gebühr* – 1. *Für eine öffentliche Dienstleistung (an eine Behörde, ein Amt) zu bezahlender Betrag*; 2. *angemessen: Beitrag* ; *die Kapitulation* – 1. a) *das Kapitupieren*. b) *Vertrag über die Kapitulation*; 2. *das Kapitulieren, resignierendes Nachgeben, Aufgeben*; *die Indemnität* – 1. *nachträgliche Billigung einer Maßnahme der Regierung, die das Parlament zuvor abgelehnt hatte*; 2. *Straffreiheit der Abgeordneten in Bezug auf Äußerungen im Parlament*) [65];

-
- тризначні (*die Handlung* – 1. *das Handeln, bewusst ausgeführte Tat*; 2. *Abfolge von zusammenhängenden, miteinander verketteten Ereignissen, Vorgängen, die das dramatische Gerüst einer Dichtung, eines Films oder dergleichen bildet*; *Fabel, Plot*; 3. *Handelsunternehmen, Laden, Geschäft*) [65];

-
- з більшою кількістю значень (*die Abgabe* – 1. *das Abgeben*; 2. *einmalige oder laufende Geldleistung an ein öffentlich-rechtliches Gemeinwesen, Steuer*; 3. *Verkauf*; 4. a) *das Abgeben, Abspielen*; b) *abgespielter Ball*; c) *Verlust*; 5. *das Abgeben, Abfeuern*; 6. *das Abgeben, Ausströmen, Ausstrahlen*; 7. *das Abgeben, Äußern* [65].

В межах нашого дослідження можемо стверджувати, що явище полісемії не дуже поширене серед юридичних термінів, проте його існування

є незаперечним фактом. Виникнення полісемічних відношень в термінології пов'язане з описуванням наукових та юридичних понять та розвитком юриспруденції. Загалом це явище слід вважати негативним, оскільки воно створює додаткові труднощі для термінологів та укладачів словників, а також для перекладачів. Серед досліджуваних юридичних термінів німецької мови найчастіше зустрічаються міжсистемні полісемічні відношення, коли один термін може використовуватися в декількох сферах науки. Таким чином процес вибору одного із значень терміну спрощується та відновлюється тяжіння до однозначності в межах однієї галузі знань. У випадках, коли мова йде про внутрішньосистемну полісемію, для правильного вибору значення слід звертатися до контексту, в якому використовується певний термін.

Традиційною є думка, що в термінологічних системах, на відміну від загальноживаної лексики, вважається небажаною омонімія, оскільки омонімічні відношення істотно ускладнюють процес семантизації слів, викликають труднощі при семантичній інтерпретації терміну [2, с. 19-20].

Д. Х. Баранник визначає омонімію як лексико-семантичний процес, при якому можлива наявність та функціонування двох чи більше рівнозвучних мовних знаків, які семантично не пов'язані між собою [3, с. 18].

Важливу роль у семантичній характеристиці юридичних термінів відіграє синонімія, яка, з однієї сторони збагачує правничу мову, а з іншої – ускладнює тенденцію до однозначності. Чимало лінгвістів, зокрема А. В. Крижанівська вважають синонімію в термінології негативною неминучістю в процесі становлення статусу терміну. Термін повинен уникати синонімії, оскільки цей корисний семантичний процес у загальнолітературній мові в термінології перетворюється на недолік [30].

Синоніми в термінології – це терміни, що належать до одного і того ж денотата, але мають відмінності в поняттєвому плані, а також відрізняються семантикою словотвірних елементів, етимологією, ступенем сучасності та особливостями функціонування [40, с. 181].

Поняття синонімії в загальнолітературній мові і в термінології не однакові. У загальнолітературній мові синоніми називають ту ж саму річ, але через найменування розкривають різні ознаки, відповідають різним поняттям. У термінології вони співвідносяться з тим самим поняттям і об'єктом. Хоча синонімія – це небажане явище в термінології, проте вона може бути й корисним процесом. Коли наукове поняття одержує кілька назв, то з часом це дозволяє шляхом відбору знайти найбільш доцільні мовні засоби для позначення цього поняття, які відповідали б нормативним вимогам, а це сприяє семантичному розвитку терміносистеми в цілому [34, с. 180-181].

Синонімічні ряди можуть утворювати:

- прості терміни (*die Öffentlichkeit* – *die Allgemeinheit* – *die Bevölkerung* – *die Gesellschaft* – *die Gesamtheit* – *громадськість*);
- складні терміни (*der Nationalrat* – *die Volksvertretung* – *національна рада*);
- термінологічні словосполучення (*staatlicher Zwang* – *staatlicher Druck* – *staatliche Unterdrückung* – *державний примус*).

Антонімія в термінології – один із регулярних принципів номінації понять із протилежними значеннями. Спеціальній лексиці притаманна вища ступінь організації та систематизації, що можна пояснити перш за все оперативнішими втручаннями носіїв мови в організацію терміносистем [16, с. 57].

Антоніми позначають не будь-які протилежні поняття, а обов'язково поняття співвідносні, тобто ті, які належать до однієї й тієї ж низки явищ об'єктивної дійсності, об'єднаних змістом на основі їхнього протиставлення. Антоніми розглядають як мовне відображення об'єктивної логічної закономірності – наявності протилежностей, які врешті-решт доходять до взаємозаперечення [32, с. 33].

В антонімічні відношення у німецькій мові права вступають:

- різнокореневі терміни (*die Bewilligung* – *das Verbot* – дозвіл – заборона; *die Verteidigung* – *die Beschuldigung* – захист – звинувачення);
- спільнокореневі терміни (*die Schuld* – *die Unschuld* – вина – невинність; *die Anerkennung* – *die Nichtanerkennung* – визнання – невизнання; *abgabefrei* – *abgabepflichtig* – неоподаткований– оподатковуваний);
- складні терміни (*der Verbrechensopfer* – *der Straftäter* – жертва злочину – злочинець; *der Scheidungsakt* – *der Heiratsschein* – акт розірвання шлюбу – свідоцтво про шлюб).

Однією із ознак, за якою розглядають семантичну структуру термінології є тематична близькість термінів, яка зумовлена реальною (логічною) близькістю позначуваних об'єктів та понять, ступенем абстрактності / конкретності термінів тощо [41, с. 34]. Найчисельнішими тематичними групами є групи на позначення прав, учасників правовідносин та організацій та державних установ. Синонімічні відношення найчастіше проявляються в групі термінів на позначення учасників правовідносин, юридичних документів та їх відтворення, пов'язані із скоєнням злочинів.

В рамках дослідження нами було виокремлено наступні тематичні групи юридичної термінології у німецькій мові:

- права (*das Ankaufsrecht* – право закупівлі, право скупки, право придбання; *das Nutzungspfandrecht* – заставне право користування майном) ;
- галузі права (*das Asylrecht* – право притулку; *das Eigentumsrecht* – право власності);
- назви учасників правових відносин (*der Kläger* – позивач; *der Verletzte* – порушник; *der Berufsrichter* – професійний суддя);
- назви організацій, державних установ (*das Amtsgericht* – окружний суд; *Gemeindeverband höherer Ordnung* – об'єднання громад вищого рівня);
- юридичні документи та їх утворення (*die Anordnung* –

розпорядження, *prunus*; *der Verwaltungsakt* – адміністративний акт; *abfassen* – складати (документ));

- терміни на позначення адміністративного поділу (*die Bundesrepublik* – Федеративна республіка; *unitarischer Staat* – унітарна держава; *kommunal* – комунальний, муніципальний, міський, місцевий

- терміни, пов'язані зі скоєнням злочинів (*der Raub* – розбій, пограбування; *der Betrug* – обман, шахрайство; *abdrohen* – змушувати погрозами); злочинів (*der Raub* – розбій, пограбування; *der Betrug* – обман, шахрайство; *abdrohen* – змушувати погрозами);

- терміни на позначення покарань (*die Strafe* – покарання, стягнення; *das Fahrverbot* – заборона водіння транспортного засобу);

- загальноюридичні поняття (*die Bewilligung* – дозвіл, згода; *die Schuld* – вина, провина; *abgabenfrei* – неоподатковуваний податком).

Внутрішня форма слова – обов'язкова семантична характеристика будь-якого слова, «розумовий образ» предмета або явища, об'єктований соціальним досвідом людини і «підказаний» їй структурними особливостями самого слова [18, с. 69]. Внутрішня форма похідної лексичної одиниці визначається в першу чергу її морфемною структурою. Як мовний засіб репрезентації морфем здатне виступати або кореневе слово, або субститут морфеми у вигляді словотвірного форманта. Модифікатор, таким чином, не може представляти окрему морфему, тому його функції при створенні нової внутрішньої форми є допоміжними. Внутрішня форма, таким чином, будучи семантичною характеристикою слова, безпосередньо пов'язана зі словотвірними особливостями лексичної одиниці [18, с. 64].

Як зазначалося у попередньому розділі, загалом терміни за будовою поділяються на прості, складні та терміни-словосполучення. М. Д. Степанова виділяє такі способи німецького іменникового словотвору [46, с. 241]:

1) безсуфіксне утворення іменників від дієслівних основ (*zurücknehmen* – *die Rücknahme* – відкликання, прийняття назад; *beantragen* – *der Antrag* – клопотання, вимога);

2) субстантивація (перехід інших частин мови у клас іменників) (*der Angestellte* – службовець; *der Gefangene* – ув'язнений, заарештований);

3) складання основ (*die Eigenmacht* – самоправність; *das Grundstück* – земельна ділянка);

4) суфіксально-префіксальний спосіб: префіксація (*die Unänderlichkeit* – незмінність, стабільність; *der Verdacht* - підозра); суфіксація (*die Abstimmung* – голосування; *die Anfrage* - запит) утворення слів за допомогою суфіксів і префіксів (*die Unverletzlichkeit* – недоторканість; *die Verbürgung* – гарантія, порука);

5) зрощення (*die Gesetzgebung* – законодавство; *die Beschlußfassung* – прийняття рішення).

Слід зазначити, що морфологічна структура німецької юридичної термінології характеризується не тільки іменниками, також використовуються прикметники, дієслова, прислівники:

- частота використання іменників переважає серед інших частин мови і складає 75% від загальної кількості опрацьованих нами термінів. Це дає можливість говорити про номінативний характер юридичної термінології: *die Bestechung* – підкуп, хабар; *der Schein* – свідоцтво, документ, *das Handwerksgericht* – цеховий суд ;

- високу частоту вживання мають також прикметники 12% та характеризуються семантичною спорідненістю з термінами-іменниками: *haftbar* – відповідальний; *kausal* – причинний, каузальний; *kommunal* – комунальний, муніципальний, міський, місцевий;

- дієслова, які характерні для юридичної тематики трапляються рідше 10% та використовуються на позначення процесів та дій учасників правовідносин у різних тематичних групах: *abdrohen* – змушувати

погрозами; *haften* – відповідати, бути відповідальним; *kompensieren* – компенсувати, відшкодовувати;

- прислівники займають невелику частину юридичної терміносистеми і становлять в межах нашого дослідження лише 3%: *klägerischerseits* – з боку позивача; *tatidentisch* – ідентично за способом скоєння злочину.

Таким чином бачимо, що структурно-семантичні особливості юридичних термінів мають багато варіантів дослідження, серед яких синонімічні, антонімічні відношення між термінами, полісемія, омонімія, поділ на тематичні групи, аналіз морфологічної структури термінів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.

Термін – одиниця мови, яка використовується для вираження понять і позначень предметів та характеризується високою інформативністю, однозначністю та експресивною нейтральністю. Погоджуємося із твердженням М. О. Вакуленка, що ознаками терміну є: точність; суттєвість (охоплення важливих ознак поняття, відсутність хибних семантичних асоціацій); зрозумілість; гнучкість (здатність легко творити похідні слова); доброзвучність; системність (відображення в назві належності до певного класу понять); органічність (відповідність нормам правопису і тенденціям розвитку мови); сполучуваність (здатність поєднуватися в термінологічні словосполучення); однозначність (на противагу багатозначності); номінативність (на противагу описовості); стислість.

Юридичний термін – слово або словосполученням, яке має чітке, лаконічне визначення у юридичній літературі, відносно незалежне від контексту та відповідає правилам і нормам літературної мови. Варто звернути увагу на класифікації юридичного терміну за ознакою «зрозумілості» (загальнозначущі терміни; спеціальні юридичні терміни; спеціально-технічні терміни), за будовою (прості; складні; терміни-словосполучення), за вживанням у різних сферах спілкування (загальнонаукові; міжгалузеві; вузькоспеціальні терміни), за семантикою (однозначні; багатозначні;), за характером смислових відношень між лексичними одиницями (родо-видові відношення; синонімічні; антонімічні).

Ми виділили такі семантичні особливості юридичних термінів: терміни можуть утворювати між собою синонімічні, антонімічні відношення, часто трапляються також полісемія та омонімія, зокрема, міжмовна омонімія. Для аналізу семантичної природи юридичні терміни були поділені на тематичні групи. Аналіз морфологічної структури показав, які прийоми та

трансформації використовуються для перекладу простих, складних термінів та термінів-словосполучень.

Аналізуючи тематичну структуру юридичної термінології у німецькій мові, можна виділити такі групи: права, назви учасників правових відносин, назви організацій та державних установ, юридичні документи та їх утворення, терміни на позначення адміністративного поділу, пов'язані із скоєнням злочинів, покарання, галузі права, загальноюридичні поняття.

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ ТЕРМІНІВ НІМЕЦЬКОГО ЮРИДИЧНОГО ДИСКУРСУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

2.1. Основні прийоми перекладу німецьких юридичних термінів

Дослідження прийомів перекладу правничих термінів є одним з найважливіших напрямів сучасного термінознавства, адже він належить до фахового перекладу і є «цікавою перспективою для міждисциплінарних розвідок за межами лінгвістики» [57, с. 13].

Під час перекладу юридичних термінів з німецької українською мовою лінгвісти передусім намагаються знайти лексичний еквівалент – постійну лексичну відповідність, яка точно збігається зі значенням слова. Це завдання є складним, оскільки багато термінів з'явилися відносно нещодавно, тому не завжди можливо їх співвіднести з реаліями в нашій країні. В. І. Карабан підкреслює, що необхідно вміти знаходити відповідний еквівалент у рідній мові та розширювати значення термінів-еквівалентів [22].

Для вирішення проблеми перекладу безеквівалентних юридичних термінів Ж. Р. де Грот пропонує наступні прийоми:

1. не перекладати, а запозичити лексичні одиниці вихідної мови у мову перекладу, тобто транслітерувати або транскрибувати;
2. передати поняття вихідної правничої системи за допомогою дослівного перекладу в дужках або пояснити поняття у виносці;
3. описати поняття;
4. запропонувати неологізм та пояснити відповідне поняття [58, с. 233].

В. І. Карабан виділив наступні прийоми перекладу лексем [22]:

1. транскодування;
2. калькування (дослівний переклад);
3. контекстуальна заміна;
4. смисловий розвиток;
5. антонімічний переклад (формальна негативізація)
6. описовий переклад.

Узагальнюючи запропоновані прийоми перекладу юридичної термінології, можна виділити серед них основні:

1. транскодоване запозичення;
2. калькування;
3. аналогова заміна;
4. описово-пояснювальний переклад;
5. модуляція;

Розглянемо кожен прийом детальніше. Транскодуванням або транскодованим запозиченням називають такий прийом перекладу, під час якого фонетична чи графічна форма терміну у вихідній мові відтворюється за допомогою літерних знаків у мові перекладу. Розрізняють три види транскодування [22, с. 282]:

- 1) транскрибування (фонетична форма терміну передається літерами у мові перекладу) (*der Bürger* – бюргер);
- 2) транслітерування (термін з мови оригіналу відтворюється по літерах) (*der Bundesrat* - бундесрат; *der Kanzler* – канцлер);

Адаптивне транскодування (під час цього прийому структура терміну адаптується до звукової чи граматичної форми слова у мові перекладу) (*die Konvergenz* – конвергенція; *die Integration* – інтеграція; *die Legitimität* – легітимність). Шляхом використання цього прийому повністю зберігається структура терміну, оскільки термін транскодується без зміни внутрішньої структури та зберігає свою семантику.

Наведений прийом перекладу використовується переважно для перекладу термінів-інтернаціоналізмів, неологізмів, деяких термінів-скорочень та метафоричних термінів [23, с. 139]. Отримана в результаті транскодованого запозичення лексична одиниця вимовляється, переважно, за правилами мови оригіналу і з урахуванням норм цільової мови, а неологізми та невідомі реципієнтам цільової мови терміни-реалії, зазвичай, супроводжуються дослівним перекладом, який подається в дужках [22, с. 22] чи лапках, та «коментованим» перекладом [39, с. 4] (поясненням вихідного терміна у дужках або у примітці перекладача).

Наступним поширеним прийомом перекладу є **калькування**, яке використовується для перекладу нових термінів, замінюючи складові частини терміну відповідниками у мові перекладу. Цей прийом варто застосовувати лише тоді, коли утворений таким чином перекладений відповідник дотримується правил використання і сполучуваності слів в українській мові (*der Binnenmarkt* – *внутрішній ринок*; *der Autodieb* – *викрадач автомобіля*) [22, с. 287].

Калькування правничих термінів може бути повним або частковим, часто супроводжується елементами транскрипції або транслітерації, поєднується з трансформацією складних композит. Тому для позначення цього прийому перекладу науковці використовують терміни: напівкалька, контамінований переклад, змішаний / гібридний переклад [17, с. 40]. Прикладами часткового калькування можуть бути такі терміни: *der Bestandobjekt* – *об'єкт найму*, повного калькування – *das Amtsblatt* – *Офіційний вісник*; *Ausschuss der Ständigen Vertreter* – *Комітет постійних представників* [23, с. 145]. Слід зазначити, що під час перекладу прийомом калькування українською мовою, часто змінюється структура німецьких термінів. Це пов'язано, насамперед, із великою кількістю композит в мові оригіналу та низькою продуктивністю відповідної словотвірної моделі в мові перекладу.

Аналогова заміна – це прийом перекладу правничих термінів з подібними (або аналогічними) денотатами у вихідній та цільовій мові. Адаптувати вихідну правову реалію у цільовій мові і розкрити її суть для реципієнта перекладу вдається за допомогою певного «національно-культурного еквівалента, який, хоч і не зовсім збігається з вихідним поняттям, але має з ним значну семантичну подібність» [52, с. 21].

Важливою рисою цього прийому перекладу є зрозумілість, оскільки термін перекладається за допомогою слів, які активно вживаються у мові перекладу. Проте існують і недоліки такого методу, зокрема, як вказує Л. К. Латишев, є ризик «національно-культурної асиміляції» правових систем, що вважається неприпустимим явищем для юридичного перекладу. Адаптація або аналогова заміна є виправданою лише для передачі екстрафактової інформації, тобто для ознайомлення з нею реципієнтів-непрофесіоналів [52, с. 22]. Влучними прикладами аналогової заміни є переклад таких термінів: *Verordnung* – *регламент* (фахова мова європейського права) [23, с. 146]; *haftbar* - *відповідальний*. Важливою ознакою аналогової заміни є збереження структури термінів під час перекладу. З прикладів бачимо, що для українських варіантів перекладу характерним є збереження структури термінів. Це стає можливим завдяки підбору відповідників в мові перекладу, які максимально наближені за своїм значенням до терміну в мові оригіналу.

Описово-пояснювальний переклад застосовується для відтворення нових термінів вихідної мови, за умови, що термін відображається в мові перекладу словосполученням, що ґрунтовно передає сенс терміну. Описовий переклад повинен відповідати наступним вимогам [22, с. 298]:

- 1) переклад повинен чітко відповідати основному змісту позначеного неологізмом терміну;
- 2) опис не повинен дуже детально розкривати зміст;
- 3) структуру словосполучення варто спростити задля уникнення

нагромадження слів.

Описовий переклад часто застосовується для перекладу складних термінів та словосполучень і має на меті виконання двох важливих етапів – аналітичного та синтетичного. Важливу функцію під час перекладу словосполучень виконує аналітичний етап – відтворення окремих структурних частин. Щоб правильно виконати переклад за допомогою описового прийому на аналітичному етапі варто спочатку визначити структурні частини складного терміну, тому що ними можуть бути не лише слова, а також словосполучення, які є в його складі. Далі необхідно визначити, які семантичні відношення існують між структурними частинами словосполучення між собою та з головним компонентом терміну-словосполучення. Наявність цих відношень встановлює порядок та значення перекладу складного терміну. Синтетичний етап означає утворення компонентних частин відповідно до зазначених семантичних відношень і отримання кінцевого варіанту перекладу складного терміну [28].

Наприклад: *die Körperverletzung mit Todesfolge* – тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого; *die Kreisstraße* – вулиця, що становить частину дороги місцевого значення.

Під час використання описового перекладу необхідно звертати увагу на те, щоб словосполучення в мові перекладу чітко та ґрунтовно відтворювало всі головні ознаки терміну, який позначений словом в мові оригіналу. Перш ніж користуватися зазначеним прийомом перекладу неологізмів варто здійснити попередню умову правильності під час перекладу неологізмів – пересвідчитися, що в мові перекладу не існує перекладного відповідника, щоб не продукувати термінологічні дублети в мові перекладу (*das Beitrittsland* – країна-кандидат, яка знаходиться на останньому етапі до вступу в Європейський союз) [22, с. 298].

Аналізуючи вимоги до описово-пояснювального перекладу стає зрозумілим, що зміна структури терміну є необхідною ознакою зазначеного прийому перекладу. Це підтверджують і наведені приклади, які

демонструють використання дієприкметникових зворотів в українській мові під час перекладу складних юридичних термінів німецької мови.

Одним із семантичних прийомів перекладу є **модуляція** – заміна слова або словосполучення мови оригіналу на слово або словосполучення мовою перекладу, значення яких можна вивести логічним шляхом з початкового значення [33]. Практично йдеться про заміни в рамках відношень: причина – наслідок, процес – результат, частина – ціле, суб'єкт діяльності – інструмент – продукт діяльності, предмет – його функція – його властивість тощо [50, с. 2] (*Der Verwaltungsbezirk – 1) адміністративний округ; 2) міський район*). Таким чином, зміна структури терміну стає цілком можливою, оскільки модуляція часто застосовується для композитів юридичної термінології.

Отже, можемо виділити основні прийоми, які використовуються для перекладу розглянутих нами юридичних термінів: транскодоване запозичення; калькування; аналогова заміна; описово-пояснювальний переклад; модуляція.

2.2. Аналіз основних перекладацьких трансформацій при перекладі німецької юридичної термінології

Перекладацькі трансформації передбачають такі перетворення, за допомогою яких здійснюється перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу [4, с. 44]. І. В. Корунець подає наступне визначення перекладацьких трансформацій – «одне з основоположних понять, що описують процес перекладу, який передбачає міжмовні перетворення, перебудування елементів вихідного тексту, операції «перевираження» змісту чи перефразування для досягнення перекладацького еквіваленту» [29, с. 91].

Л. К. Латишев виділяє три головні причини застосування перекладацьких трансформацій:

1) відмінності в системах вихідної мови та мови перекладу (відсутність категорії в одній з мов, яка характерна для іншої мови; в межах однієї категорії структурні компоненти можуть відрізнятися; мовні категорії мають відмінності за обсягом значення) (*der Straßenverletzte* – *постраждалий від дорожньо-транспортної пригоди*);

2) відмінності норм у вихідній мові та мові перекладу (недотриманням норми можна вважати той випадок, у якому значення висловлення зрозуміле проте створюється відчуття помилковості перекладу (нормативні відхилення)) (*das Zivilgericht* – *суд з цивільних справ, загальний суд*);

3) невідповідність узусу, який вживають носії обох мов (узус – норми ситуативного застосування мови; передає мовні звички конкретного мовного колективу) (*haftbar* - *відповідальний*) [31].

Перекладацькі трансформації, як і прийоми перекладу допомагають перекладачеві створювати адекватний переклад, який буде точно відтворювати значення термінів, враховуючи їхні особливості. Виділяють кілька груп перекладацьких трансформацій: стилістичні, лексичні, граматичні, лексико-семантичні.

І. В. Корунець наголошує, що словниковий склад мови є не просто сукупністю слів, а системою, що допускає нескінченно різноманітне сполучення слів у контексті: окремі елементи словника зв'язані один з одним певними значеннєвими й стилістичними відношеннями, що й зумовлює лексико-семантичні трансформації [29, с. 96].

А. Л. Семенов виділяє лексичні (диференціація, конкретизація та генералізація значення, змістове розгалуження, антонімічний переклад, описовий переклад), граматичні (заміни, зміна порядку слів, словосполучень, речень тощо), семантичні (генералізація, конкретизація, додавання, опущення) та стилістичні (компенсація та адаптація перекладу) типи трансформацій [45].

Важливим способом вибору контекстуального відповідника слова є перекладацька трансформація конкретизації значення, що зумовлена

розбіжностями у функціональних характеристиках словникових відповідників лексичних елементів оригіналу та традиціям мовлення. Звуження або **конкретизація** – це лексична трансформація, внаслідок якої термін ширшої семантики в оригіналі замінюється терміном вужчої семантики [22, с. 300]. (*die Vermutung* – *презумпція*. Загальновживаним перекладом *Vermutung* українською мовою є *припущення, здогадка*, але в межах юридичної тематики відбувається конкретизація значення та використовується переклад *презумпція*.) Застосування прийому конкретизації допомагає під час перекладу українською мовою не лише відтворити семантику німецького терміну, але й зберегти його структуру.

В процесі перекладу лексичних елементів перекладні відповідники можуть утворюватися за рахунок не тільки звуження значення німецьких термінів, а й розширення значення. Лексичною перекладацькою трансформацією, що при цьому використовується і що протилежна за напрямком трансформації конкретизації, є **генералізація**, внаслідок якої слово із вузьким значенням, що перекладається, замінюється у перекладі на слово із ширшим значенням [22, с. 306]. Наприклад: *die Anzeige, die Anmeldung, das Ansuchen, der Antrag* є відносно рівнозначними для терміну *заява*, кожна із наведених лексичних одиниць має семантичні відмінності та може вживатися в різних контекстах. Термін *die Anzeige* може означати *повідомлення про здійснення злочину, донос; заява, повістка* і використовується, коли йдеться про письмове повідомлення, що має юридичну силу. Значення терміну *Anmeldung* схоже із попереднім та може перекладатися як *заява, повідомлення, повістка*. *Ansuchen* має деякі семантичні відмінності та може використовуватися для позначення таких понять як *прохання, клопотання*, а також *заява*. Термін *Antrag* має ширше значення та може розглядатися як *пропозиція, заява, клопотання, вимога*. Таким чином, генералізований переклад *заява* може використовуватися для кожного із запропонованих термінів в залежності від контексту. Генералізація, слідом за конкретизацією дає можливість зберегти структуру

терміну, але якщо йдеться про німецькі композити, то зміни в структурі є цілком доцільними. Продемонстровані приклади показують, що переклад можливий і з зміною структури, і з її збереженням.

Додавання – це вид трансформації, при якому в перекладі використовуються додаткові лексичні одиниці для передачі імпліцитних елементів змісту оригіналу. Часто цю трансформацію застосовують під час перекладу для запобігання викривлення змісту у мові перекладу [7, с. 48]. Наприклад: *der Dritte* – *третьа особа*. В цьому випадку термін німецької мови виражений субстантивованим числівником та перекладається українською мовою з додаванням іменникової частини *особа*. Ця трансформація є доцільною, оскільки в цільовій мові субстантивовані числівники не використовуються самостійно і потребують уточнення значення задля досягнення зрозумілості та однозначності. Із назви зазначеної трансформації стає зрозумілим, що структура перекладених таким чином термінів зазнає змін у вигляді доповнення лексичними компонентами задля зрозумілості та досягнення адекватності перекладу.

Опущення в перекладі – це еліпсис семантично-надлишкових слів, воно здійснюється з метою [11, с. 253]:

- 4) усунення надмірності;
- 5) прагнення уникнути явищ, не властивих мові перекладу;
- 6) наміру уникнути стилістичного навантаження;
- 7) можливості здійснювати компресію тексту для усунення його надмірного «роздування»;
- 8) прагнення до максимальної конкретності.

Опущення можна прослідкувати лише під час використання терміну в контексті. Перекладаючи українською мовою структурні частини нормативно-правових актів перекладач опускає граматичну конструкцію, натомість передає лише семантичне значення.

Таким чином, можемо виділити основні семантичні перекладацькі трансформації, які використовуються для перекладу юридичної термінології: конкретизація, генералізація, додавання, опущення. Ці трансформації допомагають зберегти значення термінологічних одиниць із можливою заміною їхньої структури.

Відтворення структурних особливостей німецької юридичної термінології українською мовою включає переклад простих, складних термінів та термінів-словосполучень. Для досягнення адекватного перекладу використовуються прийоми, які допомагають відтворити терміни у мові перекладу.

Для перекладу простих термінів використовують такі прийоми:

- транскодування (*der Kanzler* – канцлер; *der Bundesrat* - бундесрат);
- конкретизація (*die Vermutung* – презумпція);
- аналогова заміна (*der Mord* - вбивство; *gesetzlich* - законний);.
- Для перекладу складних термінів доречним буде застосування наступних прийомів та трансформацій:
- калькування (*der Landbezirk* – сільський округ; *das Verwaltungsgericht* – адміністративний суд);
- конкретизація (*der Alleinrichter* – одноосібний суддя);
- аналогова заміна (*der Totschläger* - вбивця);
- описово-пояснювальний переклад (*der Schwerkriminelle* – злочинець, який скоїв тяжкий злочин);
- генералізація (*der Bundeswehrdisziplinaranwalt* – військовий прокурор)

Для перекладу термінів-словосполучень було використано такі перекладацькі прийоми та трансформації:

- калькування (*abstraktes Rechtsgeschäft* – абстрактна угода; *öffentlicher Dienst* – державна служба; *Gefühlsleben der Täter* – емоційне життя злочинців).
- описово-пояснювальний переклад (*koordinationsrechtlicher Vertrag* – договір, направлений на координацію господарської діяльності);
- аналогова заміна (*eine Straftat aus Gewinnsucht* – корисливий злочин).

Таким чином бачимо, що найпоширенішими прийомами і трансформаціями для відтворення структурних особливостей термінів є калькування та аналогова заміна.

2.3. Класифікація труднощів при перекладі юридичних термінів

Говорячи про проблеми юридичного перекладу засадничих термінопонять О. А. Шаблій зазначає, що «їхня передача іноземною правничою мовою не завжди означає інтеграцію у відповідну іншомовну й іншокультурну систему правових понять та уявлень, скоріше навпаки – такий переклад «тягне за собою» ту поняттєву систему, складовою якої він є» [51, с. 121].

При перекладі юридичної термінології безумовно виникають проблеми, які можуть бути спричинені відсутністю еквівалентів у цільовій мові, розбіжностями у правових системах мов та іншими факторами. Труднощі перекладу досліджували такі науковці, як Й. Альбрехт, Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй, В. В. Алімов, Л. Л. Беседна та інші.

Й. Альбрехт та В. В. Алімов класифікують труднощі перекладу юридичної термінології наступним чином [1, 55]:

- Труднощі, пов'язані із специфічними характеристиками юридичного терміну;

- Труднощі, які виникають через неспівпадіння юридичних систем держав;
- Труднощі суб'єктивного характеру

Розглянемо кожен вид труднощів більш детально. Аналізуючи труднощі, пов'язані із специфічними характеристиками юридичного терміну, варто наголосити, що особливої уваги при юридичному перекладі потребують, скорочення (*SozR.* від *Sozialrecht* – соціальне право ФРН; *Übk. Übereinkommen* – угода, конвенція; *RSO* від *Rechtssicherungs-Ordnung* – порядок правового забезпечення; *SÜ* від *Sicherungsübereinigung* – «забезпечувальна» передача власності), а також «фальшиві друзі перекладача» (*die Regelung* – правило, норма, положення, а не регулювання; *das Kreditinstitut* – банк, а не інститут, в якому готують кредиторів або де можна навчатися в кредит) [37];

Лінгвістка О. А. Шаблій ґрунтовно дослідила німецькомовні юридичні скорочення та поділила їх на декілька груп [54]:

- 1) назви органів влади, судові установи, об'єднання та організації: *LT* – *Landtag* – ландтаг; *ICH* – *Internationaler Gerichtshof* – Міжнародний суд;
- 2) назви галузей права: *BauR* – *Baurecht* – будівельне право ;
- 3) назви адміністративно-нормативних документів та їх утворення: *KostO* – *Kostenordnung* – положення про витрати;
- 4) види професій, посад, учасників правовідносин: *Anm.* – *Anmälдер* – заявник; *Rh.* – *Rechtsberater* – юрисконсульт;
- 5) назви друкованих засобів масової інформації: *Archkrim* – *Archiv für Kriminologie* – щомісячний журнал «Архів кримінології»; *JIR* – *Journal für Internationales Recht* – «Журнал міжнародного права»;
- 6) прикметники, які є складовими частинами термінологічних словосполучень: *kfm.* – *kaufmännisch* – комерційний.

Складність перекладу скорочень та аббревіатур полягає в тому, що спочатку необхідно розшифрувати це скорочення або/та аббревіатуру, для достовірнішої інформації при цьому варто користуватися інформаційно-довідковою літературою. Наступним складним моментом може бути відсутність у мові перекладу таких мовних засобів, тому перекладачеві доведеться обрати один із найбільш підходящих перекладацьких прийомів (найчастіше використовується транскрипція або транслітерація) або створювати авторські відповідники [37].

О. А. Шаблій у дослідженні міжмовної термінологічної омонімії встановила, що міжмовні термінологічні омоніми у системах правових термінів – це функціонально та семантично нерівнозначні термінологічні одиниці, що можуть зустрічатися в схожих частинах мови, та відтворюють інтерферентно-подібне графічне та/або звукове значення (враховуючи можливі зміни у рамках однотипних фонем, національного графічного представлення, за імовірного використання характерних афіксів) (Registration – Registrierung – реєстрація, внесення до реєстру). Науковиця підтримує збільшення можливостей для омонімії в межах мови на синхронному рівні, а визначення омонімія, враховуючи його стабільність у термінологічній системі української мови та запровадження повноцінної теорії омонімії, варто використовувати як основне для позначення подібних явищ на міжмовно-термінологічному та міжмовному рівнях. Такий зв'язок підтверджує, що випадковість чи спланованість фонетичного та/або графічного збігу досліджених омонімів не відіграє значної ролі та не усуває необхідності класифікувати їх за зразками, які прийняті в теорії омонімії у тому випадку, якщо вони призначені для певної прикладної мети і таким чином уникати помилок під час використання омонімів. Щоб відрізнити міжмовні омоніми від омонімів однієї мовної сім'ї застосовують термін «псевдодрузі перекладача» (der Protest – офіційна незгода з рішенням, діями; протест, заява про незгоду з правовим рішенням – der Einspruch) ([52].

Розглянемо термін *die Strafe*, який у німецько-українському словнику юридичних термінів має відповідник *покарання*. Зазначений термін є міжмовним омонімом, український термін *штраф* в значенні «грошового стягнення» в німецькій мові має наступні відповідники:

- 1) *das Zwangsgeld* – *штраф*;
- 2) *die Buße* – *штраф, пеня*;
- 3) *das Bußgeld* – *грошовий штраф*;
- 4) *die Geldbuße* – *грошовий штраф*;
- 5) *die Geldstrafe* – *грошовий штраф, пеня*;
- 6) *die Bestrafung* – *покарання, кара, штраф*.

В той час словник Duden подає три визначення для терміну *die Strafe* [65]:

1. etwas, womit jemand bestraft wird, was jemandem zur Vergeltung, zur Sühne für ein begangenes Unrecht, eine unüberlegte Tat (in Form des Zwangs, etwas Unangenehmes zu tun oder zu erdulden) auferlegt wird;
2. Freiheitsstrafe;
3. Geldbuße.

Бачимо, що *die Strafe* частіше використовується як «покарання», а значення «грошовий штраф» знаходиться лише на третій позиції. Таким чином постає проблема перекладу німецькою мовою українського терміну «грошовий штраф», оскільки в німецькій мові утворюється синонімічний ряд для цього терміну. Словник Duden по частоті вживання на перше місце ставить наступні відповідники: *das Bußgeld*, *die Geldstrafe* та *die Strafe* [65]. Найбільш підходящий вибір німецького відповідника залежить від контексту, в якому використовується зазначений термін.

Найпоширенішою помилкою при перекладі «фальшивих друзів перекладача» є сприймання їх як термінів-інтернаціоналізмів та відтворення того значення, яке існує в рідній мові із схожим лексичним елементом [37].

Труднощі, які виникають через неспівпадіння юридичних систем держав, відповідно, через розбіжності значень, які передаються термінами-

аналогами, існування специфічних для однієї терміносистеми одиниць і відсутність перекладацьких еквівалентів в іншій (пов'язано із різним політичним устроєм держав, відсутністю в українській мові німецькомовних реалій) (*der Bundesanwalt* – *федеральний прокурор* (ця реалія відсутня в українській правовій системі, натомість є *Генеральний прокурор, прокурор місцевої прокуратури, в тому числі військової прокуратури*); *die Autobahnbenutzungsgebühr* – *мито за проїзд по автостраді* (це поняття теж відсутнє в українських реаліях)) [37];

- Труднощі суб'єктивного характеру, пов'язані з недостатньою підготовкою осіб, які займаються перекладацькою діяльністю. В цьому випадку труднощі можуть виникнути із «фальшифими друзями перекладача», через незнання правничих засад країни, з мови якої виконується переклад та відсутність фонових знань з правничої тематики. Перекладач повинен освоїти галузь юридичної науки, в якій він працює, та проникнути в сутність термінів, їх функціонування в реальному житті [37].

Розглянемо класифікацію Л. Л. Беседної, яка виділяє такі проблеми [6]:

- неможливість систематично та поступово розвивати двомовний понятійний апарат чинного законодавства України та ФРН;
- існування суперечливих моментів під час використання термінів для створення законодавчих актів (*die Akte* – *die Urkunde* – *das Papier* – *документ*);
- наявність неоднозначних понять під час застосування термінів правових систем двох держав. Перш за все це стосується текстів нормативно-правових актів, які набувають чинності на різних рівнях правотворчої діяльності, та утворюють між собою ієрархічні зв'язки (*das Gesetz* – *закон* – *gesetzliche Bestimmung*-*нідзаконний акт*);
- відсутність чіткої дефініції під час тлумачення термінів: деякі терміни не мають точного пояснення у юридичних документах, або існуючі дефініції не завжди адекватно передають зміст певного юридичного терміну;

- синонімія: велика варіативність термінів, які позначають однакові поняття в юридичній термінології, що створює суперечливі моменти під час тлумачення та практичної реалізації правових норм. Позначення одного юридичного явища різними термінами, з неоднаковим семантичним навантаженням (*die Öffentlichkeit – die Allgemeinheit – die Bevölkerung – die Gesellschaft – die Gesamtheit – громадськість*);

- наявність полісемії та омонімії серед термінів юридичної системи ФРН: термін може мати кілька пов'язаних між собою значень, якщо йдеться про полісемію чи графічний і звуковий збіг термінів, які позначають різні поняття, якщо йдеться про омонімію. Це може привести до різного тлумачення термінів і додавати неточності в їх з'ясуванні (*das Land – 1. країна, 2. федеральна земля*);

- вживання в ролі термінів слів з виразним емоційним та експресивним відтінком: стилістична нейтральність мови юриспруденції вимагає так званої «холодності тону», мається на увазі нормативність та офіційність стилю, відсутність риторичного посилення або ослаблення експресії (*die Heiligkeit der Verträge – священна недоторканість договорів; der Hausfrieden – недоторканість житла*);

- використання іншомовних термінів (*das Regime (французького походження) – режим, державний лад; das Agreement (англійського походження) – угода, домовленість*).

Враховуючи стрімкий розвиток міжнародних відносин та важливу роль, яка в цьому процесі належить перекладу юридичних текстів, а зокрема й термінології, науковці активно займаються пошуками вирішення вищеописаних проблем. Хоча для покращення якості перекладу правничих термінів не обійтися без державного регулювання, лінгвісти теж впливають на цей процес значною мірою.

Для подолання описаних труднощів при перекладі юридичної термінології німецько-українського напрямку пропонуємо наступні шляхи їх вирішення [37]:

1. За можливості використовувати еквівалентні відповідники, які закріплені на законодавчому рівні.

Постійно поглиблювати фонові знання з теми, над якою працює перекладач. Цікавитися змінами в соціально-політичному устрої ФРН та звертати увагу на виникнення нових юридичних явищ, процесів та те, як їх можна відтворити українською мовою.

2. Враховуючи можливу наявність синонімів, які відповідають одному терміну, перед початком перекладу варто ознайомитися із повним текстом, зафіксувати всі випадки його вживання і обрати один відповідник в українській мові, який найдоцільніше буде використати в усіх випадках.

3. По можливості при перекладі користуватися не лише двомовними юридичними словниками, а й перекладною офіційною літературою в певній галузі, де вже використовувалися необхідні терміни.

4. У перекладі засадничих конституційних та інших законодавчих норм необхідно намагатися передавати їхній історично сформований зміст, адже від цього залежить їхнє розуміння і тлумачення під час правозастосування. А непрофесійний юридичний переклад обертається негативними правовими наслідками для фізичних та юридичних осіб, чії права, претензії та обов'язки були неправильно або некоректно передані у тексті перекладу [53].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Ми визначили основні лексико-семантичні прийоми та трансформації для перекладу юридичної термінології, серед яких: транскодоване запозичення; калькування; аналогова заміна; описово-пояснювальний переклад; модуляція, конкретизація, генералізація, додавання, опущення. Ці методи допомагають зберегти значення термінологічних одиниць із можливою заміною їхньої структури.

Під час науково-пошукової діяльності було визначено лексико-семантичні труднощі, які трапляються під час перекладу юридичної термінології та запропоновано шляхи їх подолання. Ми виокремили три найпоширеніші групи труднощів при перекладі юридичної німецької термінології: труднощі, пов'язані із специфічними характеристиками терміну, до яких належать скорочення, аббревіатури, «фальшиві друзі перекладача»; труднощі, які виникають через розбіжності у правових системах ФРН та України; труднощі суб'єктивного характеру, пов'язані із знаннями та навичками перекладача в галузі права. Ці перекладацькі проблеми можна вирішити за допомогою вище згаданих прийомів та трансформацій.

РОЗДІЛ 3 ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ ТА СТРУКТУРНИЙ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

3.1. Лексико-семантичний аналіз юридичної терміносистеми німецької мови у перекладацькому аспекті

Для аналізу семантичної структури юридичні терміни німецької мови були поділені на 9 груп термінів, що формують семантичне поле юриспруденції. Це тематичні групи на позначення:

- прав;
- галузей права;
- учасників правовідносин;
- організацій, державних установ;
- юридичних документів та їх утворення;
- на позначення адміністративного поділу;
- пов'язані із скоєнням злочинів;
- покарання;
- загальноююридичних понять.

Співвідношення кількості досліджених одиниць наведено у додатку А.

Розглянемо першу групу, до якої ми віднесли права, вона нараховує 321 одиницю та є найбільшою серед інших. Кожен термін зазначеної групи містить лексему *Recht*, від якої походять наступні термінологічні одиниці. Дослідження внутрішньої структури дозволило поділити цю групу на декілька підгруп:

а) права людини, незалежно від її громадянства та статусу (*das Lebensrecht* – право на життя; *das Religionsrecht* – релігійне право, право

віросповідання; *das Namensrecht* – право на ім'я; *Selbsterhaltungsrecht* – право на самозбереження);

б) громадянські права (*das Sozialfürsorgerecht* – право соціального забезпечення; *die Wahlberechtigung* – право голосу, право на участь у виборах; *das Immunitätsrecht* – право на недотоканінність; *das Wohnungsrecht* – житлове право, право користуватися житловим приміщенням; *das Vereinigungsrecht* – право громадян об'єднуватися в громадські організації);

с) права, які регулюють відносини між людьми (*das Schlüsselrecht* – право дружини на відмову від майна, що залишилося після смерті її чоловіка; *das Besuchsrecht* – право розлученого чоловіка відвідувати дитину; *das Nachbarrecht* – сусідське право, правові норми, що регулюють стосунки сусідів-власників нерухомості);

д) культурні права (*das Ausstellungsrecht* – право автора на експозицію творів мистецтва; *das Literatururheberrecht* – авторське право на літературний твір; *das Kirchenrecht* – церковне право, сукупність норм, що регулюють відносини держави і церкви);

е) економічні права (*das Markenrecht* – право на товарний знак, право на охорону товарного знаку; *das Geschäftsrecht* – торгове право, комерційне право; *die Handelsberechtigung* – право вести торгівлю; *das Miteigentumsrecht* – право загальної власності).

Спільною ознакою цієї семантичної групи є наявність лексеми *Recht*, яка власне й позначає поняття «право», як систему правил поведінки, які встановлюються та регулюються законом задля врегулювання суспільних відносин. Характерним є те, що всі терміни вказаної групи представлені лише іменниками.

В цій групі простежуються синонімічні відношення між деякими одиницями, наприклад: *die Abstimmungsberechtigung*, *das Stimmrecht*, *die Wahlberechtigung* – право голосу. Наявність синонімів свідчить про формування термінології в галузі виборчого права, її розвиток, пошук підходящих номінацій.

При перекладі згаданих термінів найчастіше використовувалися такі перекладацькі прийоми:

- описово-пояснювальний: *das Schlüsselrecht* – право дружини на відмову від майна, що залишилося після смерті її чоловіка; *das Besuchsrecht* – право розлученого чоловіка відвідувати дитину;
- додавання: *das Ausstellungsrecht* – право автора на експозицію творів мистецтва;
- калькування: *das Besitzrecht* – право володіння, *das Erbrecht* – спадкове право, *das Gewährleistungsrecht* – гарантійне право

Далі розглянемо, які існують галузі права, до цієї групи увійшло 55 досліджуваних одиниць, наприклад:

- *das Agrarrecht* – аграрне право
- *das Bau- und Architektenrecht* – будівельне і архітектурне право
- *der Datenschutz* – охорона даних
- *das Familienrecht* – сімейне право
- *das Immobilienwirtschaftsrecht* – право володіння нерухомістю
- *das Medizinrecht* – медичне право
- *das Öffentliche Recht* – публічне право

В цій тематичній групі простежується головна риса юридичного терміну – однозначність, точність, адже жоден термін не має синонімічних відношень. Це пов'язано в першу чергу з тим, що галузь права охоплює норми, інститути права і задля зручності вживання і уникнення непорозумінь між підгалузями та їхніми функціями слід користуватися однією чітко встановленою назвою. Як і в попередній тематичній групі, досліджувані терміни представлені лише іменниками. Для перекладу найчастіше використовувався метод калькування: *das Agrarrecht* – аграрне право; *das Medizinrecht* – медичне право; *das Öffentliche Recht* – публічне право.

Варто зазначити, що для більшості термінів зазначених тематичних груп є характерними зміни в структурі. Це пов'язано із тим, що більшість термінів на позначення галузей права та прав особи – композити, а, як

зазначалося в попередньому розділі, така будова не характерна для української мови. В результаті перекладу з німецької мови складний іменник відтворюється словосполученням прикметника з іменником.

Наступною розглянемо групу, яка номінує учасників правовідносин, ця група складається з 120 лексичних одиниць та складає 16% від загальної кількості досліджуваних термінів. Цю групу пропонуємо поділити на підгрупи, за вужчим семантичним значенням:

- юридичні професії:
  - *der Richter* – суддя;
  - *der Staatsanwalt* – прокурор;
  - *der Justiziar* – юрист;
  - *der Fachanwalt* - адвокат;
  - *der Syndikus* – юрисконсульт;
  - *der Verwaltungsbeamte* – чиновник адміністративної установи;
  - *der Notar* – нотаріус.

Серед юридичних спеціальностей розрізняють вужчі спеціалізації суддів, адвокатів та прокурорів, в залежності від установи та галузі, в якій вони працюють, а також від повноважень: *der Alleinrichter* – одноособовий суддя; *der Amtsrichter* – окружний суддя, суддя нижчої інстанції; *der Berufsrichter* – професійний суддя; *der Berufungsanwalt* – адвокат, який виступає в другій інстанції; *der Bundesanwalt* – федеральний прокурор; *der Bundeswehrdisziplinaranwalt* – військовий прокурор.

Розглянемо детальніше термін *der Alleinrichter*, він перекладений за допомогою методу калькування та конкретизації і складається з двох лексем: *allein* та *Richter*. *Allein* має значення «один». «самостійний» , «єдиний» та активно використовується в загальноновживаній мові, в юридичній лінгвістиці доцільніше конкретизувати значення та використати варіант перекладу «одноосібний». Лексема *Richter* використовується лише у професійній мові та має єдине чітко встановлене значення «суддя». Отже, термін *Alleinrichter*

українською мовою відтворено як «одноосібний суддя», тобто суддя, який має повноваження самостійно приймати рішення.

- постраждала сторона:
  - *der Kläger* – позивач, скаржник;
  - *der Betroffene* – постраждалий, потерпілий;
  - *der Verletzte* – потерпілий, постраждалий, поранений;
  - *der Beschädigte* – потерпілий;

Для цієї підгрупи характерними є синонімічні відношення між термінологічними одиницями. Наприклад, на позначення поняття «потерпілий» юридичний словник подає наступні варіанти: *der Injuriat*, *der Geschädigte*, *der Beschädigte*, *der Verlustträger*, *der Verunglückte*, *der Verletzte*, *der Betroffene*. Кожен варіант має свої семантичні відмінності, *der Verunglückte* має більш конкретне значення «потерпілий від нещасного випадку», *der Betroffene* – термін, який найширший за своєю семантикою в зазначеній підгрупі, може бути використаний, коли йдеться про фізичні ушкодження, поранення, моральну та матеріальну шкоду. Термін *der Verlustträger* застосовують для позначення потерпілого, який поніс матеріальні збитки, втратив об'єкти, які мають матеріальну цінність.

При дослідженні терміну *der Kläger* помітним є те, що його розрізняють за конкретнішими характеристиками, в залежності від кваліфікації судової справи: *der Adhasionskläger* – цивільний позивач у кримінальному процесі; *der Anfechtungskläger* – позивач у справі про оскарження; *der Anschlusskläger* – цивільний позивач (у кримінальному процесі); *der Anspruchskläger* – позивач (у позові про присудження); *der Erbschaftskläger* – позивач у справах спадщини.

- обвинувачена сторона:
  - *der Verkläger* – відповідач;
  - *der Verbrecher* – злочинець;
  - *der Angeschuldigte* – обвинувачений, відповідач;
  - *der Verhaftete* – заарештований, взятий під варту;

- *der Gefangene* – ув'язнений, заарештований;
- *der Mörder* – вбивця; *der Stehler* – злодій.

Український варіант перекладу для наведених синонімічних лексем буде залежати від того, які їх диференційні ознаки є релевантними для комунікативної ситуації, однак найпоширенішим відповідником виступатиме «заарештований»: *der Verhaftete* – *der Festgehaltene* – *der Festgenommene* – *der Gefangene* – *der Gefängnisinsasse* – *der Häftling* – *der Inhaftierte*. Варто зазначити, що лексеми в наведеному синонімічному ряду мають незначні контекстуальні відхилення: *der Gefangene* має ще одне значення «військовополонений», а термін *der Häftling* може вживатися для позначення ув'язненої особи, тобто яка вже отримала вирок, а не лише знаходиться під вартою.

Основу цієї підгрупи становлять синонімічні (*der Verhaftete* – *der Festgehaltene* – *der Festgenommene* – *der Gefangene* – *der Gefängnisinsasse* – *der Häftling* – *der Inhaftierte* – заарештований, затриманий) та антонімічні (*der der Kläger* – позивач – *Verkläger* – відповідач; *der Staatsanwalt* – прокурор – *der der Fachanwalt* – адвокат;) кореляції, як основні види семантичних відношень на позначення учасників правовідносин.

Високою варіативністю характеризується термін «злочинець», він відрізняється за наступними характеристиками:

- стан, в якому перебуває особа на момент здійснення злочину (*der Affekttäter* – злочинець, що діє в стані афекту);
- статус злочинця (*der Staatverbrecher* – державний злочинець, *der Kriegsverbrecher* – військовий злочинець);
- ситуація, в якій перебуває особа на момент вчинення злочинного діяння (*der Krisenverbrecher* – злочинець, що став таким в результаті критичної ситуації; *der Zufallstäter* – випадковий злочинець; *der Konflikttäter* – особа, яка вчинила злочин у зв'язку з конфліктною ситуацією);
- риси характеру злочинця (*der Impulsivtäter* – імпульсивний злочинець).

Для всіх описаних одиниць спільним є наявність компонента *злочинець*, який в німецькій мові має два основних відповідника: *Verbrecher* і *Täter*.

- інші зацікавлені особи:
- *der Machtgeber* – довіритель;
- *der Zeuge* – свідок;
- *der Dritte* – третя особа.

Для перекладу термінологічних одиниць цієї тематичної групи було застосовано:

- описово-пояснювальний переклад: *der Berufungsanwalt* – адвокат, який виступає в суді другої інстанції; *der Konflikttäter* – особа, яка вчинила злочин у зв'язку з конфліктною ситуацією,
- конкретизація: *der Amtsrichter* – окружний суддя, суддя нижчої інстанції; *der Verunglückte* - потерпілий від нещасного випадку;
- генералізація: *der Bundeswehrdisziplinaranwalt* – військовий прокурор;
- адаптивне транскодування: *der Regierungsmann* – регірунгсамтман (державний чиновник середнього рангу у ФРН);
- додавання: *der Adhasionskläger* – цивільний позивач у кримінальному процесі;
- калькування: *der Kriegsverbrecher* – військовий злочинець; *der Bundesanwalt* – федеральний прокурор.

Аналіз структурної будови перекладених термінів тематичної групи на позначення учасників правових відносин свідчить про різні варіанти відтворення структури в мові перекладу. Найчастіше терміни зазнавали змін, а саме – складні іменники були відтворені словосполученням прикметника з іменником, іменником з дієприкметниковим зворотом. Проте деяким термінам (*der Zeuge* – свідок; *der Staatsanwalt* – прокурор та ін.) вдалося зберегти структуру вихідного терміну під час перекладу українською мовою.

Далі проаналізуємо тематичну групу, яка позначає назви організацій та державних установ. Існує чотири найвищі державні конституційні органи у ФРН:

- *der Bundestag* – Бундестаг;
- *der Bundesrat* – Бундесрат, Федеральна рада;
- *die Bundesregierung* – Федеральний уряд;
- *das Bundesverfassungsgericht* – Федеральний Конституційний Суд.

Зазначені терміни мають чітко встановлені відповідники в інших мовах, адже вони стосуються державного управління на найвищому рівні та найменше відхилення від семантичного значення є недопустимими. При перекладі цих термінологічних одиниць було застосовано методи транскрибування: *der Bundestag* – Бундестаг; *der Bundesrat* – Бундесрат; калькування: *der Bundesrat* – Федеральна рада; *die Bundesregierung* – Федеральний уряд; *das Bundesverfassungsgericht* – Федеральний Конституційний Суд.

Становлення наведених термінологічних одиниць дало можливість утворювати назви інстанцій нижчих рівнів на основі їхніх структурних компонентів *Rat*, *Gericht*, *Regierung*, які закріплені на законодавчому рівні. Наприклад, кожна федеральна земля має *Oberlandesgericht* – Суд землі, *Landesregierung* – уряд землі, *Landesparlament* – парламент землі. При цьому в процесі перекладу українською мовою лексема *Land* може відтворюватися як «федеральна земля» або «земля». При перекладі назв державних органів управління помітним є те, що більшість термінів не мають прямих відповідників в цільовій мові, оскільки існують відмінності в структурі та функціонуванні державних апаратів ФРН та України.

Розглянемо детальніше переклад судових установ. Назви судів залежать від галузей права та видів судових справ, які в них розглядаються. Ми нарахували 79 одиниць-найменувань судових установ. Спільною ознакою цієї тематичної групи є наявність лексеми *Gericht* - суд. Кожен термін дає

розуміння того, чим займається конкретний вид судової установи, які функції виконує, на якому рівні та які рішення має право приймати.

Вартим уваги є наступний приклад: *das Rheinschiffahrtsgericht* – адміністративний суд першої інстанції, який розглядає суперечки, пов'язані із судноплавством по річці Рейн. Бачимо, що прямого відповідника в українській мові не існує, тому використано перекладацький прийом додавання (додається адміністративний суд першої інстанції, по річці) та описово-пояснювального (який розглядає спори, пов'язані із) перекладу. Таким чином, термін передається українською мовою з допомогою складних синтаксичних конструкцій, які відсутні у вихідній мові. З точки зору семантики додавання компонентів не змінює значення, а лише допомагає зробити його значення зрозумілим для реципієнта.

Далі розглянемо термінологічну одиницю *Sondergericht*, що має значення «спеціальний суд» або «надзвичайний суд». При перекладі лексеми *sonder* застосовується прийом конкретизації, в німецькому варіанті цей компонент підкреслює ціль судової інстанції «спеціального призначення, спеціальний».

Частим перекладацьким прийомом під час відтворення назв судів є калькування: *das Stadtgericht* – міський суд, *das Verkehrsgericht* – транспортний суд, *das Wehrdienstgericht* – військовий суд, *das Sozialgericht* – соціальний суд, *das Patentgericht* – патентний суд. Семантичне значення вдається повністю передати, не зважаючи на дещо змінену зовнішню структуру термінів. Використання прийому калькування під час перекладу композит на позначення назв судів, державних установ та організацій свідчить про зміни в структурній будові термінів. Складні іменники були перекладені словосполученнями прикметника з іменником. Прості терміни цієї тематичної групи були перекладені без змін у структурі.

Тепер зупинимось детальніше на дослідженні нормативно-правових документів. Для юридичних документів характерними є тексти законів, судових рішень, договорів, що встановлюють обставини справи, норми,

відповідно до яких повинна вирішуватися ця справа, права та обов'язки сторін, результати розгляду справи. Щоб достовірно передати значення згаданих документів, необхідно звертати увагу на деякі їх характеристики.

Розглянемо лексему *das Dokument*, яка створює труднощі при перекладі, оскільки належить до «фальшивих друзів перекладача» та може утворювати синонімічні відношення. Німецькою мовою знаходимо такі відповідники: *die Akte, die Urkunde, das Papier, der Beleg, die Bescheinigung, der Schein, das Dokument*.

Проаналізувавши переклад зазначених термінів можна стверджувати, що деякі із них мають широке лексичне значення та можуть означати не лише «документ». Лексема *Urkunde* позначає також акти, грамоти та посвідчення, використовується для засвідчення конкретних фактів. Термін *Schein* характеризується відхиленням від основних ознак терміну, а саме – є полісемічним, та позначає *свідоцтво, документ, посвідчення, розписка, грошовий знак*. Більше ніж одне значення мають також лексеми *Papier* та *Bescheinigung*. *Das Papier* може мати загальновживане значення *папір*, а в юридичній термінології використовується для найменування *документів* та *посвідчень*. Семантика терміну *die Bescheinigung* стосується лише юриспруденції та передає такі поняття, як *посвідчення, свідоцтво, доказ, розписка, квитанція*. Найменшу кількість відповідників українською мовою має термін *die Akte*, його застосовують для позначення *справ* та *документів*.

Наступним розглянемо термін *der Vertrag*. Словник подає два значення цієї лексичної одиниці, що свідчить про її полісемічність: 1) договір, контракт; 2) угода. Далі проаналізуємо використання наведеного терміну в усталених словосполученнях та в похідних термінах, щоб детальніше дослідити його семантичне значення:

- *einen Vertrag aufsetzen* – *складати текст договору*. Це словосполучення перекладено за допомогою методу конкретизації, оскільки «договір» в значенні цілого нормативно-правового документу, який містить характерні структурні частини, дані про учасників договору та сам текст

договору, який і має інформативний характер, перекладено як «текст договору». В наведеному випадку мається на увазі лише інформативна частина договору, в якій прописані його умови.

- *ein Vertrag mit Schutzwirkung für Dritte* – договір відшкодування шкоди на користь третіх осіб. В цьому прикладі використано перекладацький прийом додавання таких компонентів, як *на користь* та *осіб*.

- *mehrseitiger Vertrag* – багатосторонній договір, багатостороння угода. Приклад демонструє застосування такого прийому перекладу, як калькування. Словник надає в цьому випадку два можливих варіанти перекладу терміну *Vertrag* – договір або угода, доцільність вживання якогось із них визначається в залежності від контексту та виду документу.

Більшість термінів цієї тематичної групи є простими термінами, це дає можливість залишати їхню структуру без істотних змін під час перекладу з німецької українською мовою.

Наступною розглянемо тематичну групу на позначення адміністративного поділу. Важливим в цій системі є термін, який визначає форму державного устрою в Німеччині – *der Bund* – *федерація*. Далі слідують терміни на позначення федеральних земель, округів, районів, громад, міст та сіл.

Пропонуємо розглянути спочатку термінологічну одиницю *der Bund*. Словник пропонує такі варіанти перекладу українською мовою: *союз, ліга, федерація, союзна держава, федеративна держава*. Семантика цієї лексеми полягає в об'єднанні якихось структурних елементів і утворення одного цілого, в нашому випадку – об'єднання федеральних земель в одну федеративну державу. Зазначений термін є компонентом багатьох похідних термінів, які відіграють помітну роль на рівні держави, або які позначають назву держави: *die Bundesrepublik* – *федеративна республіка*; *der Bundeseid* – *клятва на вірність федерації, клятва на вірність союзу*; *das Bundesgebiet* – *територія федерації*; *die Bundesgenossenschaft* – *союз держав, федерація*.

Далі звернемо увагу на термін, який позначає адміністративно-територіальну одиницю нижчого порядку – *das Land*. Є два варіанти відтворення українською мовою: 1. країна; 2. земля (одиниця адміністративного поділу), вотчина. Це дає можливість використовувати зазначену лексичну одиницю для позначення як федеральної землі та установ, законів, які діють лише на її території, так і для позначення окремих країн, наприклад:

- *Das Bundesland* – земля. В цьому прикладі застосовано прийом генералізації, переклад не уточнює, що це федеральна земля, а лише вказує на основну структурну частину. Якщо з контексту зрозуміло, що мається на увазі саме «федеральна земля», то цей прийом буде вважатися доречним.

- *Das Herstellerland* – країна-продуцент, країна-виробник. Тут бачимо, що використано друге значення лексеми *Land* – країна, яке стосується окремої держави, а не її частини.

- *Das Land unter Treuhandschaft* – підопічна країна. Подібно до попереднього прикладу, *Land* вживається на позначення країни, а не землі. Слід зазначити, що в цьому випадку використано перекладацький прийом аналогової заміни: *unter Treuhandschaft* перекладено як *підопічна*, тому що така модель звична у цільовій мові.

Наступним розглянемо термін на позначення адміністративно-територіальної одиниці нижчого рівня – *der Bezirk*. У словнику міститься три можливих варіанти перекладу: 1) район, ділянка, округ; 2) округ; 3) районне відділення. Простежимо на прикладах, яке значення може мати зазначена лексична одиниця:

- *Der Landbezirk* – сільський округ, сільський район. Цей приклад демонструє, що для відтворення значення лексеми *Bezirk* українською мовою існує два варіанти: *округ* і *район*. Вибір українського відповідника залежить від контексту, але слід пам'ятати, що в межах одного документу термін повинен мати лише один варіант перекладу.

- *Der Verwaltungsbezirk* – 1) адміністративний округ; 2) міський район. Так як і в вищезазначеному прикладі термін *Bezirk* має два варіанти перекладу українською мовою: *округ* і *район*. У першому випадку лексема *Verwaltung* передає своє пряме значення «адміністративний», а у другому випадку використано прийом модуляції на основі «вертикальних» родових відношень:» адміністративний – управлінський – міський» .

Зараз дослідимо детальніше термінологічну одиницю *der Kreis* – район, нижча одиниця адміністративного ділення, округ. Розглянемо приклади юридичних термінів, структурним елементом яких є *Kreis*:

- *Die Kreisstraße* – вулиця, що становить частину дороги місцевого значення. В наведеному прикладі лексема *Kreis* використовується для позначення «локального», «місцевого» значення транспортної ділянки. Для перекладу українською мовою було застосовано описово-пояснювальний метод.

- *Die Kreisstadt* – районний центр. В цьому випадку *Kreis* має прив'язку до свого основного значення «район», використано метод калькування.

- *Der Bannkreis* – заборонена область; район, у якому забороняються певні дії (наприклад носіння зброї, демонстрації). Наведений приклад має два варіанти відтворення українською мовою: за допомогою калькування та описово-пояснювального перекладу. В обох випадках *Kreis* перекладається як *область* або *район*, тобто має значення адміністративно-територіальної одиниці.

Досліджені терміни цієї групи демонструють різні варіанти відтворення структури. Прості терміни, як *der Bezirk* в більшості випадків зберігають структуру під час перекладу. Проте, деякі терміни, які мають кілька можливих варіантів перекладу, як *der Bund* – *федерація* або *федеративна держава* можуть зберігати або відповідно змінювати свою структуру. Як зазначалося вище, композити перекладено за допомогою словосполучення прикметника з іменником.

Далі ми проаналізуємо тематичну групу, пов'язану із скоєнням злочинів. Ядром групи є поняття «злочин», яка актуалізує загальну тематику і вживається для тлумачення інших лексичних одиниць (крадіжка, шантаж). Термін «злочин» у німецькій мові має велику варіативність, розглянемо найбільш вживані терміни для позначення злочину:

- *Die Straftat* – злочин, кримінально каране діяння. Ця термінолексема вказує на злочин, як карне діяння, вона має чітке визначення та є однозначною. Приклади вживання демонструють прийоми відтворення українською мовою: *Eine Straftat aus Gewinnsucht* – корисливий злочин. В цьому випадку лексема *Straftat* має лаконічний варіант відтворення та передає його без структурних змін. При перекладі іншої частини словосполучення *aus Gewinnsucht* використано прийом аналогової заміни.

- *Das Verbrechen* – злочин. Цей варіант для позначення важкого злочину, який передбачає сувору відповідальність часто вживається в рамках судових проваджень. Для прикладу наведемо такі варіанти застосування згаданого терміну: *das Verbrechen aus Eigennutz* – корисливий злочин, *ein Verbrechen begehen* – скоїти злочин. В обох випадках лексема *Verbrechen* має лише один варіант перекладу - злочин, слід зазначити, що в першому прикладі значення відтворено українською мовою за допомогою аналогової заміни: *aus Eigennutz* – корисливий.

- *Das Delikt* – делікт, правопорушення. Використовується для позначення протиправної, злочинної дії. *Jemanden eines Deliktes anklagen* – звинуватити когось у злочині. Приклад демонструє варіант перекладу лексеми *Delikt* як злочину шляхом використання модуляції.

Наступні варіанти відтворення значення «злочин» використовуються рідше, але їх теж варто зазначити в межах нашого дослідження:

- *Der Frevel* – проступок, злочин, злодіяння;
- *Die Freveltat* – злочин, злодіяння;
- *Die Tat* – дія, діяння, злочин.

Досліджуючи тематичну групу на позначення злочинів слід виокремити підгрупу на позначення найтяжчих злочинів, згідно з Кримінальним Кодексом ФРН: *der Mord* – вбивство; *die Körperverletzung mit Todesfolge* – тілесні ушкодження, які спричинили смерть; *die Nötigung* – примус, здирство; *der Raub* – розбій, пограбування; *der Betrug* – обман, шахрайство; *die Bestechung* – підкуп, хабар; *die Geiselnahme* – взяття заручників, захоплення заручників; *die Brandstiftung* – підпал.

Більшу частину термінів пов'язаних із злочинами вдалося перекласти без зміни їхньої структури, у випадках, коли вони представлені простими термінами або дієсловами. Переклад словосполучень та складних термінів, як і в попередніх тематичних групах, характеризується змінами в структурі.

Наступною тематичною групою, яку ми розглянемо в межах нашого дослідження є група на позначення покарань, які передбачені законами ФРН. В першу чергу проаналізуємо термін «покарання». Для цього використовуються два відносно рівнозначних терміни: *die Strafe* та *die Bestrafung*.

Die Strafe – покарання, стягнення. Використовується в значенні покарання за неправильний, необдуманий вчинок, у формі примусу виконати якісь дії, грошового стягнення або обмеження волі.

Die Bestrafung – покарання, кара, штраф. Цей термін на позначення покарання використовується рідше, та має на меті грошове стягнення, залучення до громадських робіт або арешт.

Під час дослідження тематичної групи було встановлено, що основними назвами для позначення покарань є *die Freiheitsstrafe* – позбавлення волі, *die Geldstrafe* – грошове стягнення, штраф, *der Verlust der Amtsfähigkeit* – заборона займати певні посади, *der Verlust des Wahlrechts* – втрата права голосування, *das Fahrverbot* – заборона водіння транспортного засобу.

Під час перекладу юридичних термінів цієї тематичної групи структуру вдалося зберегти для простих термінів та відбулися її зміни для композитів та

словосполучень. Зміни структури були передані характерними для української мови словосполученнями прикметника з іменником та дієприкметниковим зворотом.

Далі розглянемо тематичну групу загальноюридичних понять. До неї ми віднесли терміни на позначення процесів громадського життя та його характеристик з точки зору юриспруденції, зокрема:

- *öffentlicher Dienst* - державна служба;
- *die Beweisaufnahme* – судове слідство;
- *gesetzlos* – незаконний;
- *haften* – нести відповідальність;
- *das Bodeneigentum* – земельна власність.

Характерною ознакою цієї групи є значна кількість прикметників, між якими виникають антонімічні відношення. Наприклад: *gesetzlich* – *gesetzlos* – законний – незаконний; *abgabenfrei* – *abgabenpflichtig* – неоподаткований – оподаткований; *die Schuld* – *die Unschuld* – вина – невинність. Крім антонімічних відношень простежуються також синонімічні зв'язки: *gültig* – *gesetzlich* – законний.

Далі розглянемо один із найважливіших термінів німецької конституції – *das Gesetz* – закон. Важливою характеристикою цієї лексеми є відповідність всім головним ознакам терміну, а саме: точність і наявність дефініції; однозначність; стислість (лаконізм) і економічність законодавчого стилю; мовна правильність; нейтральність; стабільність і стійкість термінології. Словник Duden подає таку дефініцію закону: *vom Staat festgesetzte, rechtlich bindende Vorschrift* [65].

Термін *Gesetz* може виконувати роль структурного елементу похідного терміну або усталеного словосполучення: *kraft des Gesetzes* – в силу закону; *Anwendung des Gesetzes* – застосування закону. *Gesetz* вживається в обох випадках у першочерговому значенні «закон» та не має ніяких семантичних змін.

Для перекладу термінів зазначеної групи було використано переважно прийом калькування (*der Haftzweck* – *мета арешту*; *die Notwehr* – *необхідна оборона*). Саме цей прийом найчастіше супроводжується змінами в структурі термінів при перекладі українською мовою. Також зміни відбулися у перекладі словосполучень. Переклад термінів-прикметників, як і простих термінів не викликав структурних перетворень.

3.2. Врахування морфологічних особливостей німецьких юридичних термінів при перекладі українською мовою

Проведене дослідження юридичних термінів німецької мови дозволяє виявити моделі творення термінів та проаналізувати їхні комунікативні можливості. Морфологічний аналіз показує, що словотвір є одним з найбільш продуктивних способів утворення термінологічних одиниць, які перебувають в постійному розвитку.

У юридичній термінології німецької мови поширеними є складні терміни з двох, трьох компонентів. Причиною цього є той факт, що основоскладання в німецькій мові є одним з найпродуктивніших способів словотвору а також необхідність передати за допомогою однієї лексичної одиниці найважливіші ознаки термінологічного поняття.

В межах нашого дослідження ми поділили досліджувані терміни німецької юридичної системи на три групи: прості, складні та терміни-словосполучення. Розглянемо їх детальніше:

- Прості: *das Gesetz* – *закон*; *das Land* – *країна, земля*; *die Tat* – *злочин*; *der Mord* – *вбивство*; *der Vertrag* – *договір*; *der Richter* – *суддя*, *der Beschädigte* – *потерпілий*, *der Verkläger* – *відповідач*, *der Dieb* – *зłodий*;
- Складні: *das Abbaurecht* – *право на розробку родовищ*; *das*

Bodennutzungsrecht – право землекористування; *das Gemeinschaftsrecht* – право спільноти; *der Verwaltungsbeamte* – чиновник адміністративної установи; *der Festgenommene* – затриманий; *das Verkehrsgericht* – транспортний суд;

- Терміни-словосполучення: *die Körperverletzung mit Todesfolge* – тілесні ушкодження, які спричинили смерть, *Öffentliches Recht* – публічне право;

Для перекладу простих термінів застосовувалися такі перекладацькі прийоми:

- аналогова заміна: *die Gebühr* – мито;
- транскодування: *die Integration* – інтеграція, *die Justiz* – юстиція.

Для перекладу складних термінів було використано наступні прийоми перекладу:

- калькування: *die Kreisstadt* – районний центр, *der Strafantrag* – скарга потерпілого, *das Patentgericht* – патентний суд;
- аналогова заміна: *die Brandstiftung* – підпал, *der Machtgeber* – довіритель, *der Verlustträger* – постраждалий;
- пояснювально-описовий прийом: *das Fahrverbot* – заборона водіння транспортного засобу, *das Pflschaftsgericht* – суд у справах опіки та піклування.

Терміни-словосполучення були перекладені за допомогою таких перекладацьких прийомів:

- пояснювально-описовий прийом: *die Körperverletzung mit Todesfolge* – тілесні ушкодження, які спричинили смерть; *der Verlust der Amtsfähigkeit* – заборона займати певні посади;
- калькування: *Öffentliches Recht* – публічне право, *öffentlicher Dienst* – державна служба.

В межах дослідження виявилося найбільше складних термінів, які складаються з двох основ, найменше – термінів-словосполучень, що пов’язано із тенденцією терміну до однозначності та лаконічності.

В результаті морфологічного аналізу було з’ясовано, що найбільш продуктивним способом утворення лексичних одиниць в правничій мові є утворення складних слів – композитів. За кількістю компонентів складних юридичних термінів їх можна поділити на наступні підгрупи:

Двокомпонентні:

- Іменник + іменник: *das Verfassungsgericht* – конституційний суд, *das Familienrecht* – сімейне право, *der Staatsanwalt* – прокурор, *das Strafrecht* – кримінальне право, *das Pflegegericht* – суд у справах опіки, *das Finanzrecht* – фінансове право, *der Vermögensverbrecher* – злочинець, який вчинив злочин в корисливих цілях, *der Zufallsverbrecher* – випадковий злочинець, *die Unterhaltsberechtigung* – право на отримання матеріальної допомоги, право на отримання аліментів, *die Abstimmungsberechtigung* – право голосу;
- Прикметник + іменник: *das Sozialgericht* – соціальний суд, *der Schwerverbrecher* – злочинець, який скоїв тяжкий злочин, небезпечний злочинець, *der Hauptkläger* – основний позивач, *das Zivilrecht* – цивільне право;
- Прислівник + іменник: *die Außenarbeit* – робота поза місцем позбавлення волі
- Дієслово + іменник: *das Protestrecht* – право на протест, *die Verkaufsberechtigung* – право продажу;

Трикомпонентні:

- Іменник + іменник + іменник: *das Landesverwaltungsgericht* – адміністративний суд землі, *das Kompetenzkonfliktsgericht* – суд, який вирішує питання про підсудність, *der Rechtsmittelkläger* – сторона, що подала скаргу, позивач за скаргою, *das Schuldstrafrecht* – кримінальне право, засноване на принципі провини, *das Verwaltungsverfahrenrecht* – адміністративно-

процесуальне право, *das Wohnungsmietrecht* – право користування житловим приміщенням на підставі договору оренди, *das Rechtshilfegericht* – суд, який надає правову допомогу;

- Прикметник + іменник + іменник: *der Mehrfachtäter* – серійний злочинець, *das Mineralgewinnungsrecht* – право на розробку мінеральних багатств;

- Іменник + прикметник + іменник: *das Landessozialgericht* – суд другої інстанції, що займається вирішенням суперечок з питань соціального забезпечення;

- Прислівник + іменник + іменник: *das Zurückbehaltungsrecht* – право однієї сторони відмовитись від виконання свого зобов'язання за договором до виконання його іншою стороною;

Полікомпонентні:

Das Rheinschiffahrtsgericht – адміністративний суд першої інстанції, який розглядає суперечки, пов'язані із судноплавством по річці Рейн.

Таким чином можемо стверджувати, що найпоширенішою моделлю словоскладання в німецькій юридичній терміносистемі є двокомпонентні та трикомпонентні терміни, які складаються з іменників. Для перекладу багатоконпонентних юридичних термінів було використано такі прийоми, як описово-пояснювальний, калькування, аналогова заміна.

Далі проаналізуємо утворення юридичних термінів німецької мови за допомогою афіксів. Одним із продуктивних способів утворення було виділено префіксацію. До найпоширеніших префіксів, які беруть участь у словотворі німецьких юридичних термінів, належать *be-*, *an-*, *ver-*, *ober-*, *über-*, *unter-*, *un-*, *ab-*:

- *die Bescheinigung* – посвідчення, свідоцтво;
- *der Antrag* – заява;
- *der Verstoß* – порушення, проступок;

- *das **Ober**appellationsgericht* – вищий апеляційний суд;
- *das **Über**baurecht* – право надбудови;
- *die **Anfrage*** – запит;
- *der **Unter**behörde* – орган адміністративної влади нижчої інстанції;

- *das **Un**recht* – порушення права, протиправне діяння;
- ***ab**drohen* – змушувати погрозами; ***ab**forsten* – вирубувати ліс

Серед інтернаціональних префіксів ми виокремили префікс *anti-*:

- *das **Anti**trustrecht* – антимонопольне законодавство.

Участь у термінотворенні беруть також напівпрефікси *außen-, gegen-, selbst-, haupt-*:

- *die **Außen**arbeit* – робота поза місцем позбавлення волі;
- *das **Gegen**recht* – зустрічне право,
- *die **Selbst**verteidigung* – самооборона,
- *der **Haupt**kläger* – основний позивач.

Суфіксація може позначати стан, дію та граматичну категорію лексичної одиниці. Найхарактернішими суфіксами німецької правничої термінології є *-heit, -keit, -ität, -schaft, -tum, -ung, -los*:

- *die **Minder**heit* – меншість (про групу населення);
- *die **Gerecht**igkeit* – справедливість;
- *die **Kriminal**ität* – злочинність;
- *das **Miteigen**tum* – загальна власність;
- *die **Gesell**schaft* – суспільство;
- *die **Beschuld**igung* – звинувачення;
- *gesetz**los*** – незаконний.

Наступним видом словотвору ми виділили конверсію, основою якої виступають :

- інфінітивна форма дієслова (*das **Vermögen*** – майно);
- дієприкметникова форма Partizip II (*der/die **Angestellte*** –

службовець; *der-die Verurteilte* – засуджений; *der/die Gefangene* – ув'язнений);

- числівник (*der Dritte* – третя особа)

Особливе місце займає словотвір з використанням деривації:

- *das Verbot* – заборона (*Verbot* утворено від дієслова *verbieten* – забороняти)

Варто зазначити, що скорочення як вид словотвору теж має місце в сучасній німецькій юридичній термінології. Воно використовується, перш за все, з метою економії мовних засобів. С. Я. Єрмоленко подає таке визначення для скорочення: «спосіб словотвору, суть якого полягає у відсіканні частини основи, що або збігається зі словом, або є словосполученням, яке об'єднане загальним смислом» [19, с. 125]. Їхня кількість постійно збільшується через розвиток юридичної науки, зміни у суспільстві, впровадження нових законів, міжнародну діяльність та створення організацій. У зв'язку з цим виникає необхідність замінювати описові номінації для юридичних термінів за допомогою скорочень.

В межах нашого дослідження було розглянуто лексичні скорочення, до яких належать скорочені слова та акроніми. Акроніми – це аббревіатури, які утворюються з допомогою початкових літер слів та/або словосполучень. Аббревіатурою прийнято вважати скорочене складне слово, переважно іменник, яке утворене з початкових літер чи початкових слів. Важливою ознакою аббревіатур є постійна вимова за назвами перших букв. Особливістю скорочених слів є те, що скорочуватися можуть будь-які частини слова [49, с. 4]. Лінгвісти виділяють такі види лексичних скорочень [36, с. 97]:

- акроніми або аббревіатури, які утворюються з початкових літер:
i. A. – *im Auftrag* – за дорученням; *o. O.* – *ohne Obligo* – без зобов'язання; *WG* – *Wassergesetz* – закон про водні ресурси; *ZG* – *Zollgesetz* – МК – митний кодекс; *ZU* – *zur Unterschrift* – на підпис; *AFO* – *Arbeitsförderungsgesetz* – закон про сприяння працевлаштуванню; *EAG* – *Europäische Atomgemeinschaft*

– європейське співтовариство з атомної енергії, Євроатом; KVA – *Krankenversicherung der Arbeiter* – страхування робітників на випадок хвороби; LSG – *Landessozialgericht* – суд землі у справах соціального забезпечення

- скорочені слова, які утворюються від простих термінів незалежно від морфемних ознак. Терміни юридичного дискурсу мають переважно початкові скорочення: *Ankl.* – *Ankläger* -обвинувач; *Anm.* – *Anmälnder* – заявник; *Beil.* – *Beilage* – додаток;

- скорочені слова, які утворюються від складних термінів незалежно від морфемних ознак: *KostO* – *Kostenordnung* – положення про витрати; *Rh.* – *Rechtsberater* – юрисконсульт; *Rvgl.* - *Rechtsvergleichung* – порівняльне правознавство; *Rvgl.* – *Rechtsvergleichung* – порівняльне правознавство; *RuFuStV* – *Rundfunkstaatsvertrag* – договір про державне радіомовлення; *Sachb* – *Sachbearbeiter* – діловод; *StVO* – *Straßenverkehrsordnung* – ПДР - правила дорожнього руху; *LuftVG* – *Luftverkehrsgesetz* – закон про правила повітряних перевезень.

З прикладів бачимо, що для перекладу скорочених слів застосовують описово-пояснювальний прийом, його використання є доцільним, оскільки таким чином повністю розшифровується та передається значення терміну. Для перекладу скорочених слів було також залучено еквівалентні відповідники та прийом калькування. Процес перекладу німецьких юридичних скорочень складається з декількох етапів:

1. спочатку потрібно ідентифікувати скорочення, тобто розшифрувати його зміст;
2. перекласти термін;
3. знайти скорочення в українській мові (якщо воно існує і буде релевантним для перекладу) або залишити переклад повного варіанту.

Варто зазначити, що існують німецькі скорочення для

загальною юридичною лексики, які не мають національного відтінку та зрозумілі для юристів обох країн. Вони не викликають особливих труднощів під час перекладу, оскільки них простіше знайти скорочений аналог українською мовою, наприклад: *StVO* – *Straßenverkehrsordnung* – ПДР - *правила дорожнього руху*;. Складнішими для перекладу є ті скорочення, які не мають прямих відповідників українською мовою, в такому випадку залишається лише переклад повного варіанту: *RuFuStV* – *Rundfunkstaatsvertrag* – *договір про державне радіомовлення*.

Наведені приклади доводять, що німецькі терміни в галузі юриспруденції в більшості випадків утворені з двох або трьох основ. Таким чином, терміносистема представлена складними термінами-іменниками, чисельність яких збільшується із появою нових лексичних утворень.

3.3. Відтворення українською мовою німецьких юридичних термінів у складі словосполучень

Враховуючи той факт, що терміном може бути слово або словосполучення, яке має чітке визначення в правничій літературі, розглянемо словосполучення німецької юриспруденції. Крім того, що словосполучення може бути власне терміном, юридичні терміни німецької мови часто виступають складовими частинами сталих словосполучень.

С. Я. Єрмоленко подає наступне визначення словосполучення «смиислово-граматичне об'єднання двох або більше повнозначних слів на основі підрядного синтаксичного зв'язку [19, с. 167]. Загалом, дослідники сходяться на думці, що словосполучення повинно містити два і більше повнозначних слів та мати спільне значення, виражати єдину думку та бути однозначним. (*öffentlicher Dienst* – *державна служба*; *Verlust der Amtsfähigkeit* – *заборона займати певні посади*; *die Körperverletzung mit*

Todesfolge – тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого).

В межах нашого дослідження було виділено наступні моделі словосполучень:

- прикметник + іменник: *öffentlicher Dienst* – державна служба; *abstraktes Rechtsgeschäft* – абстрактна угода; *unitarischer Staat* – унітарна держава; *staatlicher Zwang* – державний примус;
- іменник + іменник в родовому відмінку: *Verlust der Amtsfähigkeit* – заборона займати певні посади; *die Straftat der allgemeinen Kriminalität* – кримінально каране діяння, що відноситься до загальної злочинності;
- іменник + іменник в давальному відмінку: *die Körperverletzung mit Todesfolge* – тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого; *eine Straftat aus Gewinnsucht* – корисливий злочин; *Verbrechen aus Eigennutz* – корисливий злочин;
- іменник + дієслово: *ein Verbrechen begehen* – скоїти злочин; *jemanden eines Deliktes anklagen* – звинуватити когось у злочині.

Аналізуючи вищенаведені приклади, можемо стверджувати, що використання словосполучень найбільш характерне для тематичної групи, пов'язаної із скоєнням злочинів та для загальноюридичних понять. Для перекладу термінологічних словосполучень було використано такі прийоми перекладу:

- калькування (*öffentlicher Dienst* – державна служба; *ein Verbrechen begehen* – скоїти злочин);
- описово-пояснювальний (*die Körperverletzung mit Todesfolge* – тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого).

Наведені приклади демонструють, що юридичній німецькій мові притаманні словосполучення, які складаються переважно з прикметника та іменника, а також іменникові моделі словосполучень. Окремі терміни у складі поданих словосполучень не змінюють свого значення, вони є

структурною частиною та беруть участь у творенні термінологічних словосполучень. Слід зазначити, що при перекладі українською мовою у більшості випадків зберігаються структурні особливості. Проте є також варіанти зі зміненою структурою, як от *eine Straftat aus Gewinnsucht* – *корисливий злочин* (в цьому випадку іменникова модель відтворюється сполученням прикметника а іменника); *Verlust der Amtsfähigkeit* – *заборона займати певні посади* (тут спостерігаємо зміну іменникової моделі словосполучення з додаванням дієслова); *die Straftat der allgemeinen Kriminalität* – *кримінально каране діяння, що відноситься до загальної злочинності* (застосування описово-пояснювального перекладу супроводжується характерним для української мови дієприкметниковим зворотом, який змінює структуру словосполучення при перекладі).

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У третьому розділі ми розглянули семантичну структуру та словотвірні моделі юридичних термінів німецької мови. Підсумовуючи результати дослідження, можемо зробити такі висновки:

- Переклад юридичних термінів потребує аналізу поняття вихідної мови задля осмислення семантики терміну та підбору доцільного прийому перекладу, за допомогою якого можна відтворити первинне значення;

- Для перекладу німецької термінології українською мовою найчастіше використовується прийом калькування, описово-пояснювального перекладу, аналогової заміни, транскодування;

В юридичних термінах чітко простежуються загальні вимоги до терміну: стандартизованість, лаконічність, експресивна нейтральність, наявність дефініції;

- Аналіз семантичної структури юридичних термінів показав, що найбільша кількість термінів використовується на позначення прав, які мають особи в залежності від їхнього громадянства, соціального статусу, юридичних процесів, в яких вони беруть участь.

- Аналіз структурної будови показав, що юридичні поняття найчастіше знаходять своє вираження у двохкомпонентних та трьохкомпонентних термінах.

- Збереження структури термінів під час перекладу українською мовою залежить від структури німецького терміну та від обраного прийому перекладу.

- Аналіз функціонування термінів у складі словосполучень показав, що німецькій мові притаманні словосполучення, які складаються переважно з прикметника та іменника, а також іменникові моделі словосполучень. Окремі терміни у складі поданих словосполучень не

змінюють свого значення, вони є структурною частиною та беруть участь у творенні термінологічних словосполучень.

ВИСНОВКИ

Специфіка перекладу юридичних термінів німецької мови характеризується їхніми структурно-семантичними особливостями та способами відтворення українською мовою. В межах нашого дослідження ми дійшли до таких висновків:

1. Під терміном слід розуміти одиницю мови, яка використовується для вираження понять і позначень предметів, що має, завдяки наявності у ній точної дефініції, чіткі семантичні рамки і тому є однозначним в межах відповідної класифікаційної системи, в нашому випадку, в межах юридичної терміносистеми німецької мови. Ознаками терміну є: точність; суттєвість; зрозумілість; гнучкість; доброзвучність; системність; органічність; сполучуваність; однозначність; номінативність; стислість. До основних класифікацій терміну ми віднесли наступні: за ознакою «зрозумілості» (загальнозначущі терміни; спеціальні юридичні терміни; спеціально-технічні терміни), за будовою (прості; складні; терміни-словосполучення), за вживанням у різних сферах спілкування (загальнонаукові; міжгалузеві; вузькоспеціальні терміни), за семантикою (однозначні; багатозначні;), за характером смислових відношень між лексичними одиницями (родо-видові відношення; синонімічні; антонімічні).

2. Було виділено такі семантичні особливості юридичних термінів: терміни можуть утворювати між собою синонімічні, антонімічні відношення, часто трапляються також полісемія та омонімія, зокрема, міжмовна омонімія.

3. Аналіз функціонування термінів у складі словосполучень показав, що німецькій мові притаманні словосполучення, які складаються переважно з прикметника та іменника, а також іменникові моделі словосполучень. Окремі терміни у складі поданих словосполучень не

змінюють свого значення, вони є структурною частиною та беруть участь у творенні термінологічних словосполучень.

4. Термінологічні одиниці німецької юридичної мови представлені простими, складними термінами та термінами словосполученнями. В результаті дослідження було виявлено, що частота використання іменників переважає серед інших частин мови і складає 75 % від загальної кількості опрацьованих нами термінів. Це дає можливість говорити про номінативний характер юридичної термінології. Високу частоту вживання мають також прикметники 12% та характеризуються семантичною спорідненістю з термінами-іменниками. Дієслова, які характерні для юридичної тематики трапляються рідше 10% та використовуються на позначення процесів та дій учасників правовідносин у різних тематичних групах. Прислівники займають невелику частину юридичної терміносистеми і становлять в межах нашого дослідження лише 3%:

5. Досліджуючи тематичну структуру юридичної термінології у німецькій мові, ми виділили такі групи: права, назви учасників правових відносин, назви організацій та державних установ, юридичні документи та їх утворення, терміни на позначення адміністративного поділу, пов'язані із скоєнням злочинів, покарання, галузі права, загальною юридичні поняття. Найбільшу групу складають терміни на позначення прав (41% від загальної вибірки), далі за чисельністю слідує терміни на позначення учасників правових відносин (16%), найменшими групами виявилися групи термінів на позначення адміністративного поділу та покарання (2%)

6. Ми визначили основні лексико-семантичні прийоми та трансформації для перекладу юридичної термінології, серед яких: транскодоване запозичення; калькування; аналогова заміна; описово-пояснювальний переклад; модуляція, конкретизація, генералізація, додавання, опущення. Ці прийоми допомагають зберегти значення термінологічних одиниць із можливою заміною їхньої структури.

7. Під час науково-пошукової діяльності було визначено лексико-семантичні труднощі, які трапляються під час перекладу юридичної термінології та запропоновано шляхи їх подолання. Ми виокремили три найпоширеніші групи труднощів при перекладі юридичної німецької термінології: труднощі, пов'язані із специфічними характеристиками терміну, до яких належать скорочення, аббревіатури, «фальшиві друзі перекладача»; труднощі, які виникають через розбіжності у правових системах ФРН та України; труднощі суб'єктивного характеру, пов'язані із знаннями та навичками перекладача в галузі права.

8. Аналіз морфологічної структури показав, що для перекладу простих термінів-словосполучень використовуються такі прийоми: транскодування, конкретизація, аналогова заміна; для перекладу складних термінів доречним буде застосування наступних прийомів та трансформацій: калькування, конкретизація, аналогова заміна, описово-пояснювальний переклад, генералізація; для перекладу термінів-словосполучень було використано такі перекладацькі прийоми та трансформації: калькування, описово-пояснювальний переклад, аналогова заміна. Під час дослідження було з'ясовано, що збереження структури термінів під час перекладу українською мовою залежить від структури німецького терміну та від обраного прийому перекладу. Найчастіше зміни в структурі при перекладі українською мовою простежуються під час використання прийому калькування, що пов'язано з багатокомпонентною природою німецьких термінів.

9. Переклад юридичних термінів потребує аналізу поняття вихідної мови задля осмислення семантики терміну та підбору доцільного прийому перекладу, за допомогою якого можна відтворити первинне значення;

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алимов В.В. Юридический перевод. Практический курс. Английский язык. Москва, 2005. 160 с.
2. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія: Навчальний посібник. 2-ге вид., змін, і доп. Київ: Стилос, 2004. 277 с.
3. Баранник Д. Х. Мова нормативно-правових актів і система функціональних стилів літературної мови. Право і лінгвістика : у 2 ч. Ч. 2. Сімферополь, 2003. 115 с.
4. Бархударов Л.С. Мова і переклад. Москва : Міжнародні відносини, 1975. 235 с.
5. Беляевская Е.Г. Семантическая структура слова в номинативном и коммуникативном аспектах (когнитивные основания формирования и функционирования семантической структуры слова): Дис. ... д-ра филол. наук. М., 1992. 401 с.
6. Бесєдна Л.Л. До проблем впорядкування термінології законодавства. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. Київ. 2011. № 4(7). С. 162-167.
7. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад : навч. посібник для студентів філологічного напрямку підготовки. Вінниця: Нова Книга, 2010. 232 с.
8. Будилева В.С. Признаки терминов как основа их классификации. Москва: Основа, 2002. 144с.
9. Вакуленко М. О. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз: монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 361 с.
10. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Д. С. Азаров, В. І.

- Акуленко, Ю. В. Александров та ін. Київ: Юридична думка, 2012. 1017 с.
11. Волченко О. М., Нікішина В. В. Граматичні трансформації в англо-українському художньому перекладі. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна.* 2015. Вип. 54. С. 252-254. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_54_98 (дата звернення: 15.10.2020).
  12. Глушко М.М. и др. Функциональный стиль общественного языка и методы его исследования. Москва: МГУ, 1974. С. 33.
  13. Гринев С.В. Введение в терминоведение. Москва: 1993. 160с.
  14. Грищенко И.А. Требования к термину как единице, именующей понятие. *Языки профессиональной коммуникации: Материалы международной научной конференции.* Москва. 2006. С. 94-96.
  15. Даниленко В. П. Лингвистические проблемы упорядочения научно-технической терминологии. *Терминология и норма.* 2000. №10. С. 15-25.
  16. Даниленко В.П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания Москва: Наука, 1977. 246с.
  17. Дзенс Н. И., Перевышина И. Р., Кошкарров В. А. Теория и практика перевода : учебное пособие. Санкт-Петербург: Антология, 2007. 56 с.
  18. Дяков А. С., Т. Р. Кияк, З. Б. Куделькою Основи термінотворення: монографія. Київ: Вид. дім «KM Academia», 2000. 216 с.
  19. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ: Либідь, 2001. 156 с.
  20. Журавлева Т. А. Особенности терминологической номинации. Донецк: Донбасс, 1998. 252 с.
  21. Засади розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/> (дата звернення: 01.11.2020).

- 22.Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002. 407 с
- 23.Касяненко Д. С. особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України : дис. ... канд. філ. наук : Київ, 2011. 259 с.
- 24.Кацавець Р. В. Лексико-семантична характеристика термінології. URL: konesh.ru/levivseka-politehnika-v7-stranica-2.html. (дата звернення: 27.10.2020).
- 25.Квитко И. С. Термин в научном документе. Львов: Высшая школа, 1976. 126 с.
- 26.Кияк Т. Р., А. М. Наumenко, О. Д. Огуй. Перекладознавство (німецько-український напрям). Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. 543 с.
- 27.Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: учбовий посібник. Київ: Інкос, 2001. 320 с.
- 28.Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу : навч. посіб. Київ : Юніверс, 2003. 280 с.
- 29.Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця, 2001. 448 с.
- 30.Крыжановская А.В. Сопоставительное исследование терминологии современных русского и украинского языков. Киев : Наук. думка, 1985. 202 с.
- 31.Латышев Л. К. Курс перевода. Эквивалентность и способы её достижения. Москва: Международные отношения, 1981. 198 с.
- 32.Лейчик, В. М., Шелов С. Д. Лингвистические проблемы терминологии и научно-технический перевод. Москва: Высшая шк., 1989–1990. Ч. 1–2.

- 33.Лисенко А. О., Константінова О. О. Лексичні трансформації у перекладі суспільно-політичних текстів з української мови німецькою. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. Том 1, № 9, 2017. с. 50.
- 34.Лисенко О.А., Пивоваров В.М., Сідак Л.М. Українська мова (за правознавчим спрямуванням): навчальний посібник. Хорків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2014. 340 с.
- 35.Лотте Д. С. Как работать над терминологией. Основы и методы: пособие сост. по трудам Д. С. Лотте и Ком. науч.-техн. терминолог. АН СССР. Москва: Наука, 1968. 76 с.
- 36.Мешков О. Д. Словообразование современного английского языка. Москва : Наука, 1976. 245 с.
- 37.Моїсєєва Н. О., Савостіна Д. Д. Лексичні труднощі перекладу юридичної термінології. Молодий вчений. 2020. №10. С. 473 – 477. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/10/97.pdf> (дата звернення: 02.11.2020 р.).
- 38.Насонова Л.Р. Язык права в германии, его семантические особенности и взаимосвязь с общенародным немецким языком. *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика*. 2011. № 1. С. 172-178.
- 39.Німецько-українсько-російський коментований словник з адміністративного права / Б. Шлоер, І. В. Сойко ; заг. ред. Б. Шлоер, Ю. Зайцев ; Українська Правнича Фундація, МВС ФРН, Центр правничої термінології, перекладів та словників УПФ. Київ : Українська Правнича Фундація, 2003. 464 с.
- 40.Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство : підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищ. навч. Закладів. Львів : Світ, 1994. 217 с.

- 41.Перебийніс В. С. Кількісні та якісні характеристики системи фонем сучасної української літературної мови. Київ: Наук. думка, 1970. 64 с.
- 42.Пиголкин А. С. Язык закона. Москва: Юридическая литература, 1990. 189 с.
- 43.Реформатский А.А. Введение в языковедение: учебник для вузов. 5-е изд., испр. Москва: Аспект Пресс, 2008. 115 с.
- 44.Рябова Е.А. Теоретические аспекты изучения терминов. *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика*. 2009. № 2. С. 86-91.
- 45.Семёнов А. Л. Основные положения общей теории перевода. Москва : Изд-во Российского ун-та дружбы народов, 2005. 99 с.
- 46.Степанова М.Д. Словообразование современного немецкого языка. Москва: Издво лит. на иностр. яз., 1953. 367 с.
- 47.Токарська А. С., Кочан І. М. Українська мова фахового спрямування для юристів: підруч. Київ : Знання, 2008. 516 с.
- 48.Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.
- 49.Цюпа М.А. Фонографічні й орфографічні особливості акронімів сучасної французької мови : автореф. дис. ... канд. філол. наук: Київ, 2008. 19 с.
- 50.Чепурна З. Проблеми перекладу літератури технічного спрямування з використанням лексичних трансформацій. URL : <https://bit.ly/2FHI6jC> (дата звернення: 13.10.2020)
- 51.Шаблій О. А. Варіативність німецьких законодавчих термінів на позначення поняття «компенсація» (труднощі юридичного перекладу) *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології*. Вип. № 676. Львів: В-во Національного

- університету «Львівська політехніка», 2010. С.121-124.
- 52.Шаблій О. А. Міжмовна термінологічна омонімія як проблема термінографії і перекладу : дис. ... канд. філ. Наук. Київ, 2002. 254 с.
  - 53.Шаблій О. А. Переклади чи перекрути?: про доступ до зарубіжної інформації у галузі права. Юридичний журнал. 2014. №2. С. 51–55.
  54. Шаблій О. А. Німецько-український юридичний переклад: методологія, проблеми, перспективи : монографія. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2012. 320 с.
  - 55.Юридична енциклопедія : в 6 т. за ред. Ю. С. Шемшученко та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. 669 с. Т. 6 : Т-Я. 2004. 768 с.
  - 56.Albrecht J. Übersetzung und Linguistik. 2. Aufl. – Narr Francke Attempto Verlag GmbH + Co.KG, Tübingen 2013. 328 S.
  - 57.Arntz R. Sprachvergleich, Rechtsvergleich und Übersetzen im Sprachenpaar Spanisch-Deutsch. Übersetzen und Dolmetschen: Modelle, Methoden, Technologie. Hrsg. K. Schubert. Tübingen : Narr, 2003. Bd. 1; 4. S. 1-14.
  - 58.Groot G. R., R. Schulze. Recht und Übersetzen. Baden-Baden : Nomos, 1999. 423 S.
  - 59.Pommer S. Rechtsubersetzung und Rechtsvergleichung. Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main, 2006.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- 60.База даних юридичних термінів. URL: <http://rechtsdialog.org/> (дата звернення: 10.11.2010).
- 61.Мультитран : онлайн-словник URL : <https://www.multitran.ru/> (дата звернення: 10.11.2010).

62. Німецько-український словник юридичних термінів. – Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. – 576 с.
63. ABBYY Lingvo Live : онлайн-словник. URL : <https://www.lingvolive.com/ru-ru> (дата звернення: 10.11.2010).
64. Berufe für Juristen und Juristinnen. URL : <https://anwaltsblatt.anwaltverein.de/de/studium-und-referendariat/start-ins-studium/details/berufe-f%C3%BCr-juristen-und-juristinnen> (дата звернення: 10.11.2010).
65. Duden. Die deutsche Rechtschreibung. URL : <https://www.duden.de/rechtschreibung> (дата звернення: 10.11.2010).
66. Rechtsgebiete. URL: <https://www.lto.de/rechtsgebiete/> (дата звернення: 10.11.2010).

ДОДАТОК А

Співвідношення кількості досліджених одиниць по тематичним групам:

Права	321 терміни	41%
Галузі права	55 термін	7%
Учасники правових відносин	120 термінів	16%
Організації, державні установи	88 термінів	11%
Юридичні документи та їх утворення	35 термінів	5%
Терміни на позначення адміністративного поділу	16 термінів	2%
Терміни, пов'язані із скоєнням злочинів	26 терміни	3%
Покарання	15 термінів	2%
Загальноюридичні поняття	99 термінів	13%

Список використаних термінів

Права

1. Abbaurecht n право на розробку родовищ, речове право видобутку корисних копалин 2. право на демонтаж (знос)
2. Abbruchrecht n право на знос, право на демонтаж
3. Abholzungsrecht n право на вирубку (лісу)
4. Ablösungsrecht n право на викуп
5. Abnahmeverweigerungsrecht n право замовника відмовитися від приймання товару, що не відповідає умовам угоди
6. Abstimmungsberechtigung f право голосу
7. Abwehrrecht n право на самооборону, право на оборону
8. Akteneinsichtsrecht n право ознайомлення з матеріалами справи
9. Aktienbezugsrecht n право на одержання акцій
10. Aktienrecht n акціонерне право
11. Aktienstimmrecht n право голосу акціонера, право участі й голосу в загальних зборах акціонерів
12. Alleinrecht n виключне право, монопольне право
13. Amnestierecht n право амністії
14. Amtshaftungsrecht n правові норми, що регулюють відповідальність державних органів (посадової особи)
15. Aneignungsrecht n право на заволодіння майном, право на придбання майна у власність, право заволодіння безхозною річчю
16. Anerbenrecht n право на спадщину єдиного спадкоємця (при переході в спадщину селянського двору)
17. Anfechtungsrecht n право оскарження, право на оскарження, право заперечування, право опротестування
18. Ankaufsrecht n право закупівлі, право скупки, право придбання, право на придбання
19. Anteilsrecht n право на частку
20. Antitrustrecht n антимонопольне законодавство
21. Antragsrecht n право на подачу скарги, право на подачу заяви, право на подачу клопотання
22. Anwachsungsrecht n право на збільшення
23. Anwartschaftsrecht n 1. право на заняття посади 2. право на очікування (напр. спадщини) 3. право на одержання пенсії
24. Arbeitsrecht n трудове право
25. Aufenthaltsrecht n право проживання
26. Aufführungsrecht n право постановки (на сцені), право інсценування (музичного твору), право показу (кінофільму)
27. Aufhebungsrecht n 1. право скасування договору, право скасування угоди 2. право припинення трудових і інших правовідносин

28. Aufkündigungsrecht n право розірвання договору, право відмови від договору
29. Aufrechnungsrecht n право на компенсацію
30. Aufsichtsrecht n право контролю, право нагляду
31. Auskunftsrecht n право наведення довідок, право на одержання відомостей
32. Auskunftsverweigerungsrecht n право на відмову від дачі довідки, право на відмову від надання відомостей
33. Ausländerpolizeirecht n поліцейсько-правові норми, що стосуються іноземців
34. Auslieferungsrecht n 1. право видачі злочинця 2. право доставки (товарів)
35. Ausnahmerecht n правові норми, прийняті на випадок надзвичайного стану
36. Aussageverweigerungsrecht n право на відмову від дачі свідчень
37. Ausschlagungsrecht n право відмови від спадщини
38. Ausschließlichkeitsrecht n виключне право, монопольне право
39. Außenvertragsrecht n сукупність норм, що регулюють договірні відносини з іноземцями
40. Aussichtsgerechtigkeit f право власника земельної ділянки визначати характер забудови ділянки, яка здана в оренду
41. Aussonderungsrecht n право на виділення предметів з конкурсної маси
42. Ausstellungsrecht n право автора на експозицію творів мистецтва
43. Auswahlrecht n право вибору
44. Autorenrecht n авторське право
45. Beamtenrecht n сукупність норм, що регулюють правове положення державних службовців
46. Beaufsichtigungsrecht n право нагляду
47. Bauvertragsrecht n право на забудову
48. Begnadigungsrecht n право помилування
49. Benennungsrecht n право давати найменування
50. Benutzungsrecht n право використання
51. Benutzungsrecht n право користування
52. Bergrecht n гірниче право
53. Bergrecht n гірське право
54. Berufungsrecht n право оскарження, право на апеляцію
55. Besatzungsrecht n правові норми, що вводяться окупаційною владою
56. Beschwerde- und Petitionsrecht n право оскарження та подачі петицій
57. Beschwerderecht der Soldaten право, що регулює порядок подачі скарг військовослужбовцями
58. Beschwerderecht n право оскарження
59. Besetzungsrecht n право окупації
60. Besitzpfandrecht n право застави на річ, що знаходиться у володінні
61. Besitzrecht n право володіння

62. Bestimmungsrecht n право остаточного рішення
63. Bestreitungsrecht n право оскарження
64. Besuchsrecht n право розлученого чоловіка відвідувати дитину
65. Beweisantragsrecht n право на клопотання про витребування доказів
66. Beweisrecht n доказове право, право подання доказів, норма, яка регулює подання та оцінку доказів
67. Bezugsrecht n переважне право акціонера на придбання нових акцій (при збільшенні акціонерного капіталу)
68. Binnenschifffahrtsrecht n право судноплавства по внутрішнім водам
69. Bodennutzungsrecht n право землекористування
70. Botschaftsrecht n посольське право
71. Briefgrundpfandrecht n іпотечне право, заставне право
72. Briefrecht n право, забезпечене зворотною іпотекою
73. Bringungsrecht n право на доставку
74. Bruchteilsberechtigung f право на частку майна товариства, право на частку майна компанії
75. Buchrecht n право, забезпечене іпотекою, зареєстрованою в земельній книзі
76. Bühnenaufführungsrecht n право постановки
77. Bundesbesoldungsrecht n право, що регулює розмір окладів федеральних чиновників
78. Bündnisvertragsrecht n право укладення між народних союзів
79. Bürgerrechte n, pl цивільні права
80. Chiffrerecht n право користуватися шифром
81. Dauernutzungsrecht n право особи, яка не є власником земельної ділянки, на користування нежитловими приміщеннями в межах цієї ділянки
82. Depotstimmrecht n право участі банку в справах акціонерного товариства, що забезпечується акціями, зданими йому на зберігання
83. Disziplinarstrafrecht n право накладення дисциплінарних стягнень
84. Einfuhranrecht f право утримання частини експортної валютної виручки
85. Eintrittsrecht f 1. право подання (напр. у спадковому праві) 2. право вищого адміністративного органу самостійно вирішувати справи, що входять у компетенцію підпорядкованого органу
86. Einwanderungsrecht n право імміграції, право на імміграцію
87. Erbfolgerecht n 1. право спадкування 2. спадкове право
88. Erblassungsrecht n право заповідати, право залишити у спадок
89. Erbpachtrecht n право спадкової оренди (нерухомого) дохідного майна (майна, що дає дохід)
90. Erbrecht n право спадкування, спадкове право
91. Fahrnispfandrecht n право застави рухомого майна
92. Fahrtrecht n право проїзду (напр. по чужій території)
93. Fernsehnutzungsrecht n право використання телевізійного мовлення, право на телевізійне мовлення

94. Festnahmerecht n право затримання, право на арешт
95. Filmrecht n право на зйомку фільму, право на створення фільму
96. Filmurheberrecht n авторське право на кінотвір (кінофільм)
97. Fischereirecht n 1. норми права, регулюючі рибний промисел 2. право на рибну ловлю
98. Flaggenrecht n право підйому прапора (національного чи державного)
99. Forstrecht n лісове право
100. Frachtpfandrecht n заставне право на вантаж
101. Fragerecht n право ставити питання
102. Frauenstimmrecht n право голосу для жінок
103. Gebäudenutzungsrecht n право користування будовою
104. Gebrauchsrecht n право користування
105. Gebührenrecht n право обкладення (зборами, митом)
106. Gegenrecht n зустрічне право, право взаємності
107. Gemeinschaftsrecht n право спільноти
108. Genossenschaftsrecht n кооперативне право
109. Genußrecht n право членів акціонерного товариства на долю прибутку після ліквідації товариства
110. Gesandtschaftsrecht n посольське право, право дипломатичного представництва
111. Geschäftsrecht n торгове право, комерційне право, сукупність норм, що регулюють комерційну діяльність
112. Gesetzesinitiativrecht n право законодавчої ініціативи
113. Gesetzesrecht n право, засноване на законодавчих актах, статутне право
114. Gesetzgebungsrecht n право видавати закони, право нормотворчої ініціативи
115. Gestaltungsrecht n конструктивне право, право вибору дії
116. Gewährleistungsrecht n гарантійне право
117. Gewerbeberechtigung f право на заняття промислом
118. Gewerberecht n промислове право, правові норми, що регулюють заняття промислом
119. Gläubigenrecht n право кредитора
120. Gnadenrecht n право помилування
121. Grabrecht n право поховання
122. Grundbenutzungsrecht n право на використання земельної ділянки
123. Grundpfandrecht n земельне заставне право, іпотека
124. Grundrecht n 1. основне право 2. право, пов'язане з землеволодінням
125. Grundstücksrecht n право на земельну ділянку
126. Haftungsrecht n зобов'язальне право
127. Handelsberechtigung f право вести торгівлю
128. Handelsgewohnheitsrecht n звичайне торгове право
129. Handelsrecht n торгове право, комерційне право

130. Hausrecht n право на недоторканність житла, право повного і безперешкодного використання своєї квартири, право повного і безперешкодного використання свого службового і торгового приміщення
131. Hochschulzulassungsrecht n право допуску до вищого навчального закладу
132. Höferecht n право на успадкування селянського двору
133. Hoheitsrecht n суверенне право (держави)
134. Holzrecht n право порубки лісу
135. Immissionsschutzrecht n право охорони навколишнього середовища від шкідливого впливу, право захисту навколишнього середовища від шкідливого впливу
136. Immunitätsrecht n право на недоторканність
137. Initiativrecht n 1. право законодавчої ініціативи 2. право вимагати ухвалення рішення у справі
138. Interpellationsrecht n право (депутатського) запиту
139. Interventionsrecht n право посередництва, право на втручання
140. Intestaterbrecht n право спадкування за законом (без заповіту)
141. Jagdrecht n 1. право на полювання 2. сукупність правових норм, що стосуються полювання
142. Kaufrecht n право купівлі-продажу
143. Kirchenrecht n церковне право, сукупність норм, що регулюють відносини держави і церкви
144. Klagerecht n 1. право на пред'явлення позову, право звернення до суду, право на скаргу 2. право (прокурора) пред'являти позов про відновлення виробництва (у справі)
145. Koalitionsrecht n право на створення спілок, право на створення об'єднань, право на створення коаліцій
146. Kommissionsrecht n комісійне право
147. Konkursrecht n конкурсне право (сукупність правових норм, що регулюють питання неспроможності фізичних і юридичних осіб)
148. Kontrollrecht n право контролю
149. Konventionsrecht n 1. конвенційне право 2. право публічних зборів
150. Koppelrecht n право загального пасовища
151. Korrespondenzrecht право на побачення та листування
152. Kriebsrecht n право війни, право військового часу
153. Kündigungsrecht n 1. право розірвати трудовий договір, право звільнити з роботи, право відмовитися від роботи 2. право денонсації договору 3. право розірвати договір житлового найму, право вимагати виселення з квартири
154. Landungsrecht n право приземлення
155. Lebensrecht n право на життя
156. Legalisationsrecht n право узаконення

157. Literatururheberrecht n 1. авторське право на літературний твір 2. сукупність правових норм, що стосуються авторських прав на літературний твір
158. Markenrecht n 1. право на товарний знак, право на охорону товарного знаку 2. законодавство про товарні знаки
159. Marktrecht n право торгівлі
160. Mehrstimmrecht n право використання «багатоголосих» акцій
161. Meisterrecht n право майстра займатися своїм ремеслом, право на посаду майстра
162. Milderungsrecht n право пом'якшення покарання
163. Minderheitsrechte, pl права національних меншин
164. Mitbenutzungsrecht n право спільного користування
165. Mitbestimmungsrecht n право участі в управлінні
166. Miteigentumsrecht n право загальної власності
167. Mitgliedschaftsrecht n 1. право членства, право участі (у організації, союзі) 2. право, що випливає з членства
168. Mitgliedsrechte pl права члена (організації, союзу)
169. Mitteilungsrecht n право надавати інформацію
170. Mitwirkungsrecht n право участі
171. Mobiliarpfandrecht n право застави рухомого майна
172. Münzrecht n право карбування монет
173. Mutterrecht n материнське право,
174. Nachbarrecht n сусідське право, правові норми, що регулюють стосунки сусідів власників нерухомості
175. Nacheilrecht n право переслідування (за межами підвідомчої території або територіальних вод)
176. Nachprüfungsrecht n право повторної перевірки, право перегляду (судового рішення)
177. Namensführungsrecht n право на ім'я
178. Namensrecht n право на ім'я
179. Naturrecht n природне право
180. Nebenstrafrecht n право призначення додаткового покарання
181. Neutralitätsrecht n право нейтралітету
182. Nichtvermögensrecht n немайнове право
183. Niederlassungsrecht n право отримання місця проживання
184. Nießbrauchsrecht n право користування (чужим майном)
185. Notenausgaberecht n право випуску банкнотів
186. Noterberecht n право на отримання частини непередбаченого законом спадку
187. Notrecht n 1. надзвичайне право (здійснюване при особливих обставинах) 2. право на необхідну оборону
188. Notverkaufsrecht n право вимушеного продажу товару, що належить іншій особі
189. Notwehrrecht n право на необхідну оборону

190. Notzurückbehaltungsrecht n право збереження за собою (майнових або інших) цінностей, що належать боржникові
191. Novenrecht n право суду переглянути раніше прийняте рішення у зв'язку з обставинами, що знову відкрилися
192. Nutznießungsrecht n право користування (чужим майном)
193. Nutzungspfandrecht n заставне право користування (майном)
194. Nutzungsrecht n право користування
195. Pächterpfandrecht n заставне право орендарів
196. Patentrecht n 1. патентне право 2. суб'єктивне патентне право, правомочність патентовласника
197. Persönlichkeitsrechte n, pl 1. права особистості 2. особисті (немайнові) права
198. Petitionsrecht n право порушити клопотання, право подачі петиції
199. Pfandrecht n право застави, заставне право, закладне право
200. Pfändungspfandrecht n заставне право, що виникає з накладення арешту на майно
201. Pfändungsrecht n право накладення арешту на майно
202. Pflschaftsrecht n право піклування
203. Pflichtteilsrecht n право на обов'язкову частку спадщини
204. Pluralwahlrecht n виборче право, що допускає до участі у виборах безліч партій і організацій
205. Polizeirecht n поліцейське право
206. Präsentationsrecht n право внести пропозицію, право висувати кандидатів
207. Primärrecht n первинне право
208. Prioritätsrecht n право пріоритету, пріоритетне право
209. Privateigentumsrecht n право приватної власності
210. Privatklagerecht n право на пред'явлення приватного обвинувачення
211. Promotionsrecht n право отримання наукового ступеня доктора наук
212. Prorogationsrecht n 1. право продовження терміну 2. право вибору підсудності
213. Protestrecht n право на протест
214. Prozeßführungsrecht n право на ведення процесу
215. Prüfungsrecht n право перевірки, право контролю
216. Realpfandrecht n право, засноване на іпотеці
217. Reflexrecht n похідне право
218. Refüsierungsrecht n право відмови від приймання товару (після встановлення невідповідності його якості умовам контракту)
219. Registerpfandrecht n заставне право із внесенням заставної речі в офіційний реєстр (без її передачі)
220. Regreßrecht n право зворотньої вимоги, право регресу

- 221.   Rehabilitationsrecht n 1. право реабілітації 2.право на відновлення працездатності 3. право одужуючого на працевлаштування
- 222.   Reklamationsrecht n право на подачу скарги,право рекламації, право пред'являти претензії
- 223.   Reklamerecht n право реклами
- 224.   Religionsrecht n релігійне право, право віросповідання
- 225.   Revisionsrecht n право перегляду справи
- 226.   Revokationsrecht n право на відкликання депутатів
- 227.   Richterrecht n право судді на оскарження тлумачення закону, даного вищим судом
- 228.   Rückbehaltungsrecht n право утримання (напр. зарплати)
- 229.   Rückforderungsrecht n право зворотньої вимоги
- 230.   Rückgriffsrecht n право регресу
- 231.   Rückkaufsrecht n 1. право зворотньої купівлі проданої речі, право викупу проданої речі 2. право дострокового розірвання договору страхування
- 232.   Rücknahmerecht n право відмови (напр. від обвинувачення, кримінального переслідування), право на відкликання
- 233.   Rückrufsrecht n право відкликання, право зворотнього відкликання
- 234.   Rücktrittsrecht n право розірвання договору, право відмови від договору
- 235.   Schiffsgläubigerrechte n, pl права кредитора на судно
- 236.   Schiffspfandrecht n заставне право, право застави на судно
- 237.   Schlüsselrecht n право дружини на відмову від майна, що залишилося після смерті її чоловіка
- 238.   Schuldbeitreibungsrecht n право на стягнення боргу
- 239.   Schurfrecht n право на розвідку корисних копалин
- 240.   Schutzrecht n право держави на захист прав своїх громадян (від неправомірних дій інших держав)
- 241.   Schweigerecht n право на відмову від надання показань, від надання свідчень
- 242.   Selbstbestimmungsrecht n право на самовизначення
- 243.   Selbsteintrittsrecht n право посередника брати участь від власної особи в угодах своїх клієнтів
- 244.   Selbsterhaltungsrecht n право на самозбереження
- 245.   Selbsthilferecht n право на самооборону
- 246.   Senderecht n право автора на транслявання свого твору по радіо
- 247.   Sonderrecht n особливе право
- 248.   Souveränitätsrecht n суверенне право
- 249.   Sozialfürsorgerecht n право соціального забезпечення
- 250.   Sozialhilferecht n право соціальної допомоги
- 251.   Sozialrecht SozR n соціальне право (ФРН, Австрія)
- 252.   Staatsbürgerrecht n право громадянства

- 253. Staatshoheitsrechten pl суверенні права
- 254. Staatsrecht n державне право
- 255. Steuerbewilligungsrecht n право встановлення податку
- 256. Stimmrecht n право голосу
- 257. Strafanklagerecht n право на пред'явлення обвинувачення в кримінальному злочині
- 258. Strafanwendungsrecht n право застосування покарання
- 259. Strafmilderungsrecht n право на пом'якшення покарання
- 260. Strafrechtsanwendungsrecht n право застосування норм кримінального права
- 261. Streikrecht n право на страйк
- 262. Substitutionsrecht n право заміни (сторони в процесі)
- 263. Teilnahmerecht n право на участь в судовому процесі
- 264. Testamentsrecht n право заповіту
- 265. Totensorgerecht n право (родичів) на турботу про покійника
- 266. Überbaurecht n право надбудови, право на надбудову
- 267. Übernahmerecht n право прийняття на себе (напр. спадщини)
- 268. Übertragungsrecht n право передачі
- 269. Umweltrecht n право охорони навколишнього середовища
- 270. Umzugskostenrecht n право відшкодування витрат, пов'язаних з переїздом
- 271. Unterhaltsberechtigung f право на отримання матеріальної допомоги, право на отримання аліментів
- 272. Unterschriftsberechtigung f право підпису
- 273. Unterschriftenrecht n право підпису
- 274. Urheberpersönlichkeitsrecht n особисте право автора
- 275. Urheberrecht n авторське право
- 276. Verbotsrecht n право заборони
- 277. Vereinigungsrecht n 1. право (громадян) об'єднуватися в громадські організації 2. сукупність правових норм, що регулюють діяльність об'єднань громадян
- 278. Verfasserrecht n авторське право
- 279. Verfilmungsrecht n право екранізації
- 280. Verfügungsrecht n право розпорядження
- 281. Verhältniswahlrecht n виборче право, засноване на принципі пропорційного представництва
- 282. Verkaufsberechtigung f право продажу, правомочність на продаж
- 283. Verkaufsrecht n право продажу
- 284. Verlagsrecht n право на видавництво
- 285. Vermieterpfandrecht n заставне право того, хто здає в оренду квартиру
- 286. Veröffentlichungsrecht n право публікації
- 287. Versammlungsrecht n право проведення зборів
- 288. Verteidigungsrecht n право на захист, право на оборону

- 289. Vertragsrecht n 1. право укладати договір 2.право, яке впливає з договору, 3. Договірне право
- 290. Vertragsschließungsrecht n право на укладення договору
- 291. Vertriebsrecht n право продажу
- 292. Verwandtencrbrecht n право спадкування за родинними зв'язками
- 293. Veterinärrecht n ветеринарне право
- 294. Vetorecht n право вето
- 295. Wahlberechtigung f право голосу, право на участь у виборах
- 296. Wahlrecht n виборче право
- 297. Wasserbezugsrecht n право на добування води
- 298. Wasserleitungsrecht n право відведення води (на ділянку)
- 299. Wegnahmerecht n право на вилучення (напр.устаткування, встановленого наймачем за свій рахунок, при переїзді)
- 300. Wehrdisziplinarrecht n військове дисциплінарне право, сукупність правових норм, що регулюють військову дисципліну
- 301. Weidennutzungsrecht n право користування пасовищем
- 302. Weiderecht n право випасу
- 303. Weisungsrecht n право давати вказівки, право давати розпорядження, право давати директиви
- 304. Widerrufsrecht n право відміни, право відкликання
- 305. Widerstandsrecht n право на опір
- 306. Wiederaufnahmerecht n право відновлення провадження (за обставинами, що знов відкрилися)
- 307. Wiedereinsetzungsrecht n право відновлення (напр. на посаді, в колишньому правовому стані або у володінні)
- 308. Wiedergutmachungsrecht n право відшкодування (заподіяного збитку)
- 309. Wohnsitzrecht n право, що діє за місцем проживання особи
- 310. Wohnungsgebrauchsrecht n право користування житловим приміщенням
- 311. Wohnungsmietrecht n право користування житловим приміщенням на підставі договору найму
- 312. Wohnungsrecht n 1. житлове право 2. право користування житловим приміщенням dingliches ~ майнове право на житлове приміщення
- 313. Zeichenrecht n право на товарний знак
- 314. Zeichnungsrecht n право на підписання
- 315. Zeugeneinvernahmerecht n право допиту свідка, право на допит свідка
- 316. Zeugnisverweigerungsrecht n право відмови від дачі показань свідка
- 317. Züchtigungsrecht n право на покарання

- 318. Zurückbehaltungrecht n право однієї сторони відмовитись від виконання свого зобов'язання за договором до виконання його іншою стороною
- 319. Zuwachsrecht n право на приріст
- 320. Zwangsvollstreckungsrecht n право примусового виконання
- 321. Amtsrecht n право, що впливає із займаної посади

Галузі права

1. Agrarrecht n аграрне право
2. Arbeitsrecht n трудове право
3. Architektenrecht n архітектурне право
4. Asylrecht n право притулку
5. Ausländerrecht n міграційне право
6. Bankrecht n банківське право
7. Baurecht n будівельне право
8. Beamtenrecht n сукупність норм, що регулюють правове положення державних службовців
9. Berufsrecht n будівельне право
10. Datenschutz m охорона даних
11. Eigentumsrecht n право власності
12. Energierrecht n енергетичне право
13. Erbrecht n право спадкування
14. Europarecht n Європейське право
15. Familienrecht n сімейне право
16. Gesellschaftsrecht n сукупність правових норм, що стосуються товариств, компаній та об'єднань
17. Gewerblicher Rechtsschutz m охорона промислової власності
18. Handelsrecht n торгове, комерційне право
19. Immobilienwirtschaftsrecht n економічне право нерухомості
20. Insolvenzrecht n правові норми, що регулюють стосунки неспроможного боржника і кредитора
21. IT-Recht n право, яке регулює стосунки в ІТ-сфері
22. Kapitalmarktrecht n право ринку капіталу
23. Kartellrecht n картельне право
24. Kirchenrecht n церковне право
25. Kostenrecht n норми права, які регулюють взаємні судові витрати
26. Lebensmittelrecht n сукупність правових норм, які регулюють виробництво продовольчих товарів і інших предметів споживання
27. Medienrecht n сукупність правових норм, які стосуються засобів масової інформації
28. Medizinrecht n медичне право
29. Mietrecht n правові норми, що регулюють наймання житла, житлове право
30. Öffentliches Recht n публічне право
31. Ordnungsrecht n норми, що регулюють накладення дисциплінарних стягнень на студентів
32. Polizeirecht n поліцейське право
33. Reiserecht n право відповідальності туроператорів під час подорожі
34. Sozialrecht n соціальне право
35. Speditionsrecht n експедиторське право

- 36.Sportrecht n спортивне право
- 37.Staatsorganisationsrecht n право державних організацій
- 38.Staatsrecht n державне право
- 39.Standesrecht n сукупність правових норм, що регулюють незалежність осіб до певних професій
- 40.Steuerrecht n податкове право
- 41.Strafrecht n кримінальне право
- 42.Transportrecht n транспортне право
- 43.Umweltrecht n право охорони навколишнього середовища
- 44.Urheberrecht n авторське право
- 45.Vergaberecht n право, яке регулює розміщення державних закладів
- 46.Vergütungsrecht n право винагороди
- 47.Verkehrsrecht n сукупність правових норм, які регулюють роботу транспорту
- 48.Versicherungsrecht n страхове право
- 49.Verwaltungsrecht n адміністративне право
- 50.Völkerrecht n міжнародне право
- 51.Waffenrecht n сукупність норм, що регулюють торгівлю зброєю, її придбання, зберігання, носіння та застосування
- 52.WEG-Recht n корпоративне право
- 53.Wirtschaftsrecht n господарське право
- 54.Zivilrecht n цивільне право
- 55.Zivilverfahrensrecht n цивільно-процесуальне право

Учасники правових відносин**Професії**

1. Alleinrichter m одноосібний суддя
2. Angestellte m службовець
3. Anwaltsgehälter in Kanzleien m управлінська посада в бюро
4. Beamte m чиновник, державний службовець, посадова особа
5. Berichterstatter m член суду, який доповідає про справу
6. Berufsrichter m професійний суддя
7. Berufungsanwalt m адвокат, який виступає в суді другої інстанції
8. Bundesanwalt m федеральний прокурор
9. Bundeswehrdisziplinaranwalt m військовий прокурор
10. Fachanwalt m практикуючий адвокат
11. Gehalt als Syndikus m посада адвоката
12. Gehälter im Staatsdienst m посада на державній службі
13. Jurist m юрист
14. Justiziar m юрист
15. Kanzler m канцлер
16. Notare m нотаріус;
17. Rechtsanwalt m адвокат
18. Rechtsberater, Rh m юрисконсульт, юрконсульт
19. Richter m суддя
20. Staatsanwalt m прокурор
21. Syndikusanwalt m юрисконсульт підприємства
22. Verteidiger m адвокат
23. Verwaltungsbeamte m чиновник адміністративної установи;
24. Sachbearbeiter Sachb. m відповідальний виконавець, діловод

Постраждала сторона

1. Adhasionskläger m цивільний позивач у карному процесі
2. Anfechtungskläger m позивач у справі про оспорювання, позивач у справі про оскарження
3. Ankläger Ankl. m обвинувач
4. Anmälдер Anm. m заявник
5. Anschlusskläger m цивільний позивач (у кримінальному процесі)
6. Anspruchskläger m позивач (у позові про присудження)
7. Beschädigte m потерпілий, потерпіла
8. Betroffene m 1. (мед.) вражений, постраждалий 2. потерпілий, постраждалий (напр. від шахраїв)
9. dem Kläger ein Recht absprechen відмовити позивачу в його праві
10. Erbschaftskläger m позивач по справах спадщини

11. Gegenkläger m особа, яка пред'являє зустрічний позов, позивач за зустрічним позовом
12. Geschädigte m потерпілий
13. Hauptkläger m основний позивач
14. Kläger m позивач, скаржник
15. klägerischerseits з боку позивача
16. Körperbeschädigte f потерпілий, потерпіла, потерпілий, постраждала, той, хто отримав (отримала) тілесні ушкодження, інвалід
17. Injuriat m ображений, потерпілий
18. Mitkläger m співпозивач
19. Nebenkläger m приватний обвинувач (потерпілий), що підтримує звинувачення у справі публічного звинувачення
20. Privatankläger m потерпілий, обвинувач у справах приватного обвинувачення
21. Rechtsmittelkläger m (цив.) сторона, що подала скаргу, позивач за скаргою
22. Straßenverletzte m постраждалий від дорожньо-транспортної пригоди
23. Verbrechersopfer m жертва злочину
24. Verletzte m 1. потерпілий, постраждалий 2. Поранений
25. Verlustträger m постраждалий, потерпілий
26. Verunglückte m потерпілий від нещасного випадку, постраждалий від нещасного випадку

Обвинувачена сторона

1. Affekttäter m злочинець, що діє в стані афекту
2. Alleintäter m злочинець, що діяв без співучасників
3. Angeschuldigte m обвинувачений, відповідач
4. Anstaltsinsasse ув'язнений (у місця позбавлення волі), пацієнт (напр. психіатричної лікарні закритого типу)
5. Augenblickstäter m афектований злочинець, злочинець у стані афекту
6. Autodieb m викрадач автомобіля
7. Berufstäter m професійний злочинець
8. Berufsverbrecher m професійний злочинець, рецидивіст
9. Beschuldigte m обвинувачений
10. Dieb m злодій
11. Festgehaltene m затриманий, заарештований
12. Festgenommene m затриманий, заарештований
13. Gauner f злодій
14. Gefangene m 1. ув'язнений, заарештований 2. військовополонений
15. Gefangene m 1. ув'язнений, заарештований 2. Військовополонений
16. Gefängnisinsasse m заарештований, арештант
17. Gelegenheitstäter m випадковий злочинець, злочинець з необережності

- 18.gestehen vt зізнаватися, визнавати
- 19.Gewalttäter m злочинець, що застосував насильство, насильник
gewalttätig насильницький
- 20.Gewaltverbrecher m насильницький злочинець
- 21.Gewohnheitstäter m професійний злочинець
- 22.Giftmörder m вбивця-отруйник
- 23.Häftling m ув'язнений, заарештований, арештант
- 24.Hangtäter m 1. звичний злочинець 2. злочинець, який діє на основі
«звичного» потягу
- 25.Hangverbrecher m 1. звичний злочинець 2. злочинець, який діє на основі
«звичного» потягу
- 26.Impulsivtäter імпульсивний злочинець
- 27.Inhaftierte m, f заарештований, затриманий
- 28.Insasse m ув'язнений
- 29.Jungtäter m неповнолітній злочинець
- 30.Kerkersträfling m ув'язнений
- 31.Konflikttäter m особа, яка вчинила злочин у зв'язку з конфліктною
ситуацією, конфліктний злочинець
- 32.Korrigend m ув'язнений, арештант
- 33.Kriegsverbrecher n військовий злочинець
- 34.Kriminelle m кримінальний злочинець
- 35.Krisenverbrecher m злочинець, що став таким в результаті критичної
ситуації
- 36.Leidenschaftsverbrecher m злочинець по пристрасті
- 37.Massenmörder m 1. сирійний вбивця 2. організатор масових вбивств (у
фашистських концтаборах), військовий злочинець
- 38.Mehrfachtäter m серійний злочинець (зазвичай про серійного вбивцю)
- 39.Mörder m вбивця
- 40.Nachahmungstäter m 1. злочинець, що підробив підпис, злочинець, що
підробив документ 2. злочинець, що вчинив діяння шляхом
наслідування раніше вчиненого злочину, злочинець-імітатор
- 41.Neigungstäter m злочинець через схильність, злочинець за характером
- 42.Neigungsverbrecher m злочинець по схильності, злочинець за
характером
- 43.Notstandstäter m злочинець, що діє в стані крайньої необхідності
- 44.Rückfalltäter m рецидивіст, злочинець-рецидивіст
- 45.Rückfallverbrecher m рецидивіст
- 46.Schwerkriminelle m злочинець, який скоїв тяжкий злочин, небезпечний
злочинець
- 47.Schwerverbrecher m злочинець, який скоїв тяжкий злочин, небезпечний
злочинець
- 48.Sittlichkeitsverbrecher m статевий злочинець
- 49.Situationsverbrecher m ситуаційний злочинець
- 50.Staatsverbrecher m державний злочинець

- 51. Stehler m злодій
- 52. Sträfling m ув'язнений, арештант,
- 53. Straftäter m злочинець
- 54. Täter m винуватець, злочинець, виконавець злочину
- 55. Totschläger m вбивця
- 56. Triebverbrecher m злочинець, який здійснює злочин на ґрунті збоченого фізіологічного або психологічного потягу
- 57. Übeltäter m злочинець
- 58. Verbrecher m злочинець
- 59. Verhaftete m заарештований, взятий під варту
- 60. Verkläger m відповідач
- 61. Vermögensverbrecher корисливий злочинець
- 62. Verurteilte m засуджений
- 63. Zufallstäter m випадковий злочинець
- 64. Zufallstäter m випадковий злочинець
- 65. Zufallsverbrecher m випадковий злочинець
- 66. Zufallsverbrecher m випадковий злочинець

Зацікавлені особи

- 1. Machtgeber m довіритель
- 2. Dritte m третя особа
- 3. Zeuge m свідок
- 4. Bürger m бюргер

Установи та організації

1. Amtsgericht n окружний суд, суд першої (нижчої) інстанції
2. Appellationsgericht n апеляційний суд, суд другої інстанції
3. Arbeitsgericht n суд по трудових спорах
4. Arrestgericht n 1. суд, який має право винести рішення про арешт 2. адміністративний суд, на території якого перебуває майно, що підлягає арешту, адміністративний суд, на території якого перебуває особа, що підлягає арешту
5. Ausnahmegericht n надзвичайний суд
6. Ausschuss der Ständigen Vertreter Комітет постійних представників
7. Bauerngericht n селянський суд, суд, що розглядає суперечки про земельні ділянки
8. Berufsgericht n суд честі, дисциплінарний суд
9. Berufsungsgericht n 1. апеляційний суд 2. Суд другої інстанції, касаційна інстанція
10. Besatzungsgericht n суд окупаційної влади
11. Börsenehrengericht n біржовий суд честі
12. Bundesarbeitsgericht n федеральний суд по розгляду трудових спорів
13. Bundesarbeitsgericht n федеральний суд по розгляду трудових суперечок BAG
14. Bundespatentgericht n Федеральний патентний суд
15. Bundesrat m Бундесрат, Федеральна рада
16. Bundesregierung f Федеральний уряд
17. Bundessozialgericht n федеральний суд із соціальних питань
18. Bundesstraengericht n федеральний суд по кримінальних справах
19. Bundestag m Бундестаг
20. Bundesverfassungsgericht n Федеральний Конституційний Суд (ФРН, Австрія)
21. Bundesverwaltungsgericht n федеральний адміністративний суд
22. Familiengericht n сімейний суд
23. Feldgericht n військово-польовий суд
24. Friedensgericht n мировий суд (Швейцарія), примирлива камера при дільничному суді (ФРН)
25. Gemeindeverband höherer Ordnung об'єднання громад вищого рівня
26. Geschworenengericht n суд присяжних, суд присяжних засідателів
27. Handelsgericht n комерційний суд, суд по торгових справах
28. Handwerksgericht n цеховий суд
29. Internationaler Gerichtshof, IGH m Міжнародний суд (ООН)
30. Jugendgericht n суд у справах неповнолітніх
31. Jugendschöffengericht n суд присяжних у справах неповнолітніх
32. Jugendstraengericht n суд у кримінальних справах неповнолітніх злочинців
33. Kameradschaftsgericht n товариський суд

34. Kollegialgericht n колегіальний суд
35. Kompetenzkonfliktsgericht n суд, який вирішує питання про підсудність
36. Konkursgericht n суд у справах про неспроможність
37. Konsulargericht n консульський суд
38. Kreditinstitut n банк, а не інститут, в якому готують кредиторів або де можна навчатися в кредит
39. Kriegsgericht n військовий суд, військовий трибунал
40. Kriminalgericht n кримінальний суд
41. Kriminalpolizei f кримінальна поліція;
42. Landesarbeitsgericht n суд (другої інстанції) у трудових справах, суд землі у трудових справах
43. Landessozialgericht n суд другої інстанції, що розглядає скарги на рішення суду, що займається вирішенням суперечок з питань соціального забезпечення, земельний суд у справах соціального забезпечення
44. Landesverwaltungsgericht n адміністративний суд землі (ФРН, Австрія)
45. Landtag, LT m ландтаг, парламент землі
46. Mietgericht n суд з розгляду спорів, пов'язаних з орендою квартир
47. Militärgericht n військовий трибунал, військовий суд, суд військового часу
48. Mündelgericht n опікунський суд
49. Nachlaßgericht n суд у спадкових справах
50. Niedergericht n суд нижчої інстанції
51. Oberappellationsgericht n вищий апеляційний суд
52. Oberhofgericht n вищий апеляційний суд
53. Oberkriegsgericht n верховний військовий суд
54. Oberlandesgericht n верховний суд землі (ФРН, Австрії)
55. Obergerichtsgericht n вищий адміністративний суд землі
56. Ortsgericht n місцевий суд з вузько обмеженими завданнями і добровільною підсудністю (що розглядає справи, напр. пов'язані з нотаріальним посвідченням)
57. Patentgericht n патентний суд
58. Pflegegericht n суд у справах опіки
59. Pflegschaftsgericht n суд у справах опіки та піклування
60. Prozeßgericht n суд, який веде процес
61. Rechtshilfegericht n суд, який надає правову допомогу
62. Rechtsmittelgericht n суд з розгляду скарг, касаційний суд
63. Registergericht n суд, який веде реєстри (напр. торговий)
64. Revisionsgericht n суд, який має право на перегляд справи
65. Rheinschiffahrtsgericht n адміністративний суд першої інстанції, який розглядає спори, пов'язані із судноплавством по річці Рейн
66. Schiedsgericht n третейський суд, арбітраж
67. Schnellgericht n суд, який розглядає справу в сумарному провадженні
68. Schöffengericht n суд шеффенів, суд присяжних

- 69.Schwurgericht n суд присяжних, суд, який складається з трьох професійних суддів і шести присяжних
- 70.Seegericht n суд у справах по спорах у морі
- 71.Sondergericht n 1.спеціальний суд (напр. У справах про судноплавство)
2. надзвичайний суд
- 72.Sozialgericht n соціальний суд (для вирішення спорів з питань соціального забезпечення, ФРН)
- 73.Spruchgericht n суд, що виносить вирок
- 74.Stadtgericht n міський суд
- 75.Standgericht n військово-польовий суд
- 76.Strafgericht n кримінальний суд, суд по кримінальних справах
- 77.Truppendienstgericht n воєнний суд (ФРН)
- 78.Unterbehörde m орган адміністративної влади нижчої інстанції
- 79.Verfassungsgericht n конституційний суд
- 80.Verkehrsgericht n транспортний суд
- 81.Versteigerungsgericht n суд, який приписує (примусовий) продаж з аукціону нерухомого майна
- 82.Vertragsgericht n арбітраж, третейський суд,суд добровільної підсудності (обумовлений договором)
- 83.Verwaltungsgericht n адміністративний суд, суд з адміністративних справ
- 84.Verwaltungsgerichtshof m вищий адміністративний суд
- 85.Wehrdienstgericht n військовий суд, військовий трибунал
- 86.Wehrstrafgericht n військово-кримінальний суд
- 87.Weltgerichtshof m Міжнародний суд (орган ООН)
- 88.Zivilgericht n 1. суд з цивільних справ 2. загальний суд (на відміну від воєнного), 3. цивільне судове провадження

Юридичні документи та їх утворення

1. abfassen складати (документ)
2. abstraktes Rechtsgeschäft абстрактна угода
3. Agreement n (англ.) угода, домовленість
4. Akte f справа, документ;
5. Amtsblatt n Офіційний вісник
6. Anfrage f запит
7. Anmeldung f заява, повідомлення, повістка
8. Anordnung f розпорядження, припис
9. Ansuchen n заява, прохання, клопотання
10. Antrag m заява, клопотання, вимога
11. Anzeige f заява, повідомлення про здійснення злочину, донос; заява, повістка
12. Beil. Beilage m додаток
13. bejahen vt затвердити
14. Beleg m довідка, доказ, справедливий документ, розписка, квитанція;
15. Bescheinigung f посвідчення, свідоцтво, розписка, документ;
16. Dokument n документ, письмове свідоцтво.
17. gesetzliche Bestimmung-підзаконний акт
18. Hauptakt m головний акт
19. koordinationsrechtlicher Vertrag договір, направлений на координацію господарської діяльності
20. KostO, Kostenordnung f положення про витрати
21. Luftverkehrsgesetz, LuftVG n закон про правила повітряних перевезень
22. Papier n папір, документ, посвідчення;
23. rangieren vt упорядковувати дані (напр. фіксувати їх значення в порядку зменшення)
24. Rundfunkstaatsvertrag RuFuStV m договір про державне радіомовлення
25. Schein m свідоцтво, документ, посвідчення, розписка, грошовий знак;
26. Schriftstück n 1. рукопис; 2. документ, офіційний папір;
27. Strafantrag m 1. скарга потерпілого; 2. клопотання прокурора про розмір покарання;
28. Übereinkommen Übk m угода, конвенція
29. Übereinkunft f угода, договір
30. Urkunde f документ, акт, грамота, посвідчення;
31. Vertrag m договір
32. Vertragspunkt m пункт договору
33. Verwaltungsakt m адміністративний акт
34. Wassergesetz, WG n закон про водні ресурси
35. Zollgesetz, ZG n митний статут, митний кодекс, МК

Терміни на позначення адміністративного поділу

1. Bannkreis m заборонна область; район, у якому забороняються певні дії (наприклад носіння зброї, демонстрації)
2. Beitrittsland n країна-кандидат, яка знаходиться на останньому етапі до вступу в Європейський союз
3. Bezirk m район, округ
4. Bund m федерація
5. Bundesland n земля
6. Bundesrepublik f Федеративна республіка;
7. Herstellerland n країна-продуцент, країна-виробник
8. kommunal 1. комунальний, побутовий 2. муніципальний, міський, місцевий
9. Kreis m район
10. Kreisstadt f районний центр
11. Kreisstraße f вулиця, що становить частину дороги місцевого значення.
12. Land n країна, земля
13. Land unter Treuhandschaft n підопічна країна
14. Landbezirk m сільський округ, сільський район
15. unitarischer Staat унітарна держава
16. Verwaltungsbezirk m 1) адміністративний округ; 2) міський район

Злочини

1. abdrohen змушувати погрозами
2. abforsten vt вирубувати ліс, здійснювати вирубку лісу
3. Bestechung f підкуп, хабар;
4. Betrug m обман, шахрайство;
5. Brandstiftung f підпал
6. Delikt n делікт, правопорушення
7. ein Verbrechen begehen скоїти злочин
8. Frevel m проступок, злочин, зlodіяння;
9. Freveltat f злочин, зlodіяння;
10. Geiselnahme f взяття заручників, захоплення заручників;
11. gewaltsam насильницький, насильно
12. herbeiführen vt спричинити, заподіювати
13. hetzen vt труїти, нацьковувати, вести антидержавну агітацію
14. Jemanden eines Deliktes anklagen звинуватити когось у злочині
15. Körperverletzung mit Todesfolge f тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого;
16. Mord m вбивство;
17. Nötigung f примус, здирство;
18. Raub m розбій, пограбування;
19. Straftat aus Gewinnsucht f корисливий злочин
20. Straftat der allgemeinen Kriminalität f кримінально каране діяння, що відноситься до загальної злочинності.
21. Straftat f злочин, кримінально каране діяння.
22. Tat f дія, діяння, злочин.
23. tatidentisch ідентично за способом скоєння злочину
24. Verbrechen n злочин
25. Verbrechen aus Eigennutz n корисливий злочин,
26. Verstoß m порушення, проступок

Покарання

1. Ausnahmsweise zur Anwendung gelangende Strafe виняткове покарання
2. Außenarbeit f робота поза місцем позбавлення волі
3. Bestrafung f покарання, кара, штраф
4. Buße f 1. спокутування провини 2. штраф, пеня, покаяння
5. Bußgeld n грошовий штраф
6. Fahrverbot n заборона водіння транспортного засобу
7. Freiheitsstrafe f позбавлення волі
8. Geldbuße f грошовий штраф
9. Geldstrafe f 1. грошовий штраф 2. Пеня
10. kompensieren vt компенсувати, відшкодовувати
11. Strafe bezahlen müssen потрібно сплатити штраф
12. Strafe f покарання, стягнення.
13. Verlust der Amtsfähigkeit m заборона займати певні посади
14. Verlust des Wahlrechts m втрата права голосування
15. Zwangsgeld n штраф

Загальноюридичні поняття

1. Abgabe f 1. вручення, передача; 2. мито, податок, збір; 3. Продаж
2. abgabenfrei неоподаткований, неоподаткований митом (збором), вільний від сплати податків (мит, зборів)
3. abgabenpflichtig оподатковуваний податком(митом, збором), той, що підлягає оподат-куванню, оподатковуваний
4. Abhängigkeit f залежність;
5. Abstimmung f голосування
6. Allgemeinheit f громадськість
7. Anerkennung f визнання
8. Anklage f обвинувачення
9. Archiv für Kriminologie, Archkrim „Архів кримінології ” (щомісячний журнал, ФРН)
10. Autobahnbenutzungsgebühr f мито за проїзд по автостраді
11. Beschlußfassung f прийняття рішення
12. Beschuldigung f звинувачення;
13. Bestandobjekt m об’єкт найму
14. Bevölkerung f громадськість
15. Beweisaufnahme f судове слідство;
16. Bewilligung f дозвіл
17. Binnenmarkt m внутрішній ринок
18. Blankokredit m бланкокредит, кредит без покриття;
19. Bodeneigentum n земельна власність
20. die Rücknahme відкликання, прийняття назад
21. Eigenmacht f самоправність
22. Fünf-Tage-Arbeitswoche f п’ятиденний робочий тиждень
23. Funktion f функція
24. Gebühr f 1. збір, мито, податок, плата, внесок; 2. винагорода, гонорар;
25. Gefühlsleben der Täter емоційне життя злочинців
26. Gehalt n заробітна плата
27. Gerechtigkeit f справедливість
28. Gesamtheit f громадськість
29. Gesellschaft f громадськість
30. Gesellschaft f суспільство;
31. Gesetz n закон
32. Gesetzgebung f законодавство
33. gesetzlich законний, легальний
34. gesetzlos 1. незаконний, беззаконний, антиза-конний, протизаконний неузаконений, неприведений у відповідність із законом
35. gesichert забезпечений, гарантований
36. glaubwürdig достовірний, правдоподібний, що заслуговує довіри
37. gleichberechtigt рівноправний
38. Grundstück n земельна ділянка

- 39.gültig дійсний, законний, має силу, що має законну силу, діючий
- 40.haftbar відповідальний
- 41.haften vi (für Akk) відповідати, бути відповідальним, нести відповідальність (за що-н.)
- 42.Haftzweck m мета арешту
- 43.Handlung f 1. дія; 2. вчинок, діяння; 3. торгова справа, торгівля
- 44.Hausfrieden m недоторканість житла
- 45.Heiligkeit der Verträge f священна недоторканість договорів
- 46.Herstellungskosten f витрати виробництва;
- 47.im Auftrag, I. A. за дорученням
- 48.Indemnität f 1. відшкодування збитку; 2. звільнення від відповідальності; 3. індемнітет (схвалення парламентом постфактум дій уряду відповідно до існуючого закону); 4. гарантія від збитку;
- 49.Integration f інтеграція
- 50.Journal für Internationales Recht JIR «Журнал міжнародного права»
- 51.Justificatio f 1. виправдання; 2. схвалення правильності, затвердження; 3. перевірка; 4. кара, страта
- 52.Justiz f юстиція
- 53.Kapitulation f 1. капітуляція; 2. договір про привілеї для громадян іншої держави
- 54.kaufmännisch, kfm. комерційний
- 55.kausal причинний, каузальний
- 56.Konvergenz f конвергенція
- 57.Kriminalität f злочинність
- 58.krimineller кримінальний
- 59.Legitimität f легітимність
- 60. Materialbeistellung f постачання сировини і матеріалів
- 61.Minderheit f меншість (про групу населення)
- 62.Nationalrat m національна рада
- 63.Nichtanerkennung f невизнання
- 64.Notwehr f необхідна оборона;
- 65.öffentlicher Dienst державна служба
- 66.Öffentlichkeit f громадськість
- 67.ohne Obligo, o.O. без зобов'язання, без поручительства, без обліго
- 68. Protest m офіційна незгода з рішенням, діями;
- 69.Prozeß m процес, судовий процес
- 70.rechtsgültig законно
- 71.Rechtssicherungs-Ordnung, RSO f порядок правового забезпечення
- 72.rechtsungültig незаконно
- 73.Rechtsvergleichung, Rvgl f порівняльне правознавство
- 74.Regelung f правило, норма, положення, а не регулювання
- 75.Regime n режим
- 76.Registration f реєстрація
- 77.Registrierung f внесення до реєстру

- 78. Sachaufklärung f розслідування справи
- 79.Schuld f вина
- 80.Selbstverteidigung f самооборона
- 81. Sicherungsübereinigung, SÜ f «забезпечувальна» передача власності
- 82.staatliche Unterdrückung державний примус
- 83.staatlicher Druck державний примус
- 84.staatlicher Zwang державний примус
- 85.strafbar кримінальний, карний
- 86.strafrechtlich кримінальний
- 87.Straßenverkehrsordnung, StVO f правила дорожнього руху, ПДР
- 88.Tenor m 1. зміст документу; 2. судове засідання, слухання справи
- 89.Unrecht n порушення права, протиправне діяння
- 90.Unschuld f невинність
- 91.Unverletzlichkeit f недоторканість
- 92.Verbot n заборона
- 93.Verbürgung f гарантія, порука
- 94.Verdacht m підозра
- 95.Vermutung f презумпція
- 96.Verordnung f регламент
- 97.Vertheidigung f захист, оборона
- 98.Volksvertretung f національна рада
- 99.zur Unterschrift, ZU на підпис